

Jogelméleti Szemle 2022/1. szám

TARTALOM

Tanulmányok

Balázs Péter: Kétarcú eljárások – polgári eljárásjogi kérdések a büntetőeljáráshoz kapcsolódó kártalanítási igények érvényesítésével összefüggésben.....	2
Bódi Stefánia: Gondolatok az eutanáziáról Oregon állam szabályozása kapcsán	23
Hámori Antal: Javaslat a még meg nem született emberi lény életének fokozottabb védelme érdekében	36
Heka László: Montenegróiak vagy szerbek? A montenegrói nemzet kérdése: az 1918. évi podgoricai skupština alkotmányjogi következményei	55
Kevevári István – Pongrácz Alex: How Much Does Man Pains the Earth? A Conservative and Left-Wing Reading of Ethical Dilemmas About Nature	80
Kilic, Tugce: Old friends, new partners: A comparison of the Turkish and Hungarian citizenship systems.....	89
Löffler Tibor: Közjogi érvénytelenség és politikai érvényesség: Kísérlet a „politikai érvényesség” fogalmának értelmezésére politikai és jogpszichológiai kontextusban	102
Prugberger Tamás: Adalékok a jogállamiság fogalmának és funkciójának kialakulástörténeti és elméleti kérdéseire az aktuálpolitika mérlegén	118
Takács Izolda: Emberi jogok és a <i>ius cogens</i> ereje: Elméleti és gyakorlati dilemmák a <i>ius cogens</i> körül a nemzetközi jogban	127
Tóth J. Zoltán: Abolíció és halálbüntetés Beccaria gondolkodásában és a prebeccariánus büntetőfilozófiában.....	145
Xiao Baiyang: The History of Chinese Copyright and Legal Orientalism	161

Szemle

Fiedler Bálint: Pótanyaság Európában	178
Harkai István: A sajtószabadság mint a bírói függetlenség külső garanciája.....	186
Paizs Melinda Adrienn: A 2017. évi LXXVIII. ügyvédi tevékenységről szóló törvényről	195
Tóth Katinka: A színház mint társadalmi fórum, három kortárs dráma tükrében	204

Montenegróiak vagy szerbek? A montenegrói nemzet kérdése: az 1918. évi podgoricai skupština alkotmányjogi következményei

I. Előszó

A szerb és a montenegrói nemzet kétségtelenül rokonnép, de közöttük erősen megoszlik a vélemény arról, hogy egy azonos – szerb – nemzetről van-e szó, amely két országban él, vagy létezik egy önálló crnagorai nemzet. A nemzeti identitás bonyolultságáról talán az is árulkodik, hogy a 2011. évi népszámlálás adatai szerint az országban 44,98% montenegrói nemzetiségű mellett 28,73% szerb élt, viszont a lakosság 42,88%-a szerb, 36,97%-a montenegrói anyanyelvűnek vallotta magát.²

Kétségtelen, hogy a montenegrói hercegek (knjazok) magukat szerbnek nevezték, hogy a nemzetüket is szerbnek tartották a XX. század elejéig, amikor megerősödött a crnagorai nemzeti öntudat. A mindenkori szerb uralkodók montenegrói származásúak voltak: a Nemanjić uralkodóház alapítója, Nemanja, a mai Podgorica melletti Ribnicában telepedett le Szerbiában. A Vasojević törzsből származó Karađorđević és a Bratonožić törzsből eredő Obrenović királyok is Crna Gora földjének szülöttei. A Jugoszlávia felbomlása során főszereplővé vált két szerb nacionalista vezető, Slobodan Milošević és Radovan Karadžić is montenegrói származású volt.

Mivel a délszláv állam létrehozása pillanatában a szerb érzelműek vették át az irányítást, Montenegrót Szerbiához csatolták, így a délszláv historiográfia a szerb nézetet vallotta. A crnagoracok maradtak a szerbek leghűségesebb – 1991-től az egyetlen – szövetségesei. Azonban a Jugoszlávia felbomlását végigkísérő háborúk a szerbektől való elhatárolódáshoz és a montenegrói identitás megerősödéséhez vezettek.³ Ennek eredményeként 2003-ban a közös államot átnevezték Szerbia és Montenegróra, három évvel később pedig Crna Gora a népszavazás után kikiáltotta a függetlenségét. Ekkor került sor a korábbi történetírással való szakításra, azóta a legkisebb jugoszláv utódállamban az oktatási rendszerben az ország és nemzet történelmi múltját másként tanítják.

A Szerbiától való elszakadás további lépcsőjeként szolgált az egyházakról szóló törvény elfogadása. Ez veszélybe sodorta a Szerb Pravoszláv Egyház vagyonát, mert bizonyítania kellett volna minden egyházi ingatlanról, hogy az már 1918 előtt a birtokában volt. A szerb nemzetiségű hívek a törvényt egyházuk elleni támadásként fogadták. Ezért tömegtüntetésekre került sor, mégpedig a 2020-as választások előestéjén. Vélhetően a

¹ Habil. egy. docens SZTE ÁJTK Összehasonlító Jogi és Jogelméleti Intézet 6721 Szeged, Bocskai út 10-12. heka@juris.u-szeged.hu

² A 2011. évi népszámlálás adatai szerint 278.865 (44,98%) montenegrói, 178.110 (28,73%) szerb mellett 53.605 (8,65%) bosnyák, 30.439 (4,91%) albán, 20.537 (3,31%) muzulmán, 6.251 (1,01%) roma, 6.021 (0,97%) horvát stb. élt az országban. Vallási megoszlás szerint 72,07% ortodox, 15,97% muszlim és 3,44% katolikus vallású lakost jegyeztek fel. MONSTAT Crna Gora Zavod za statistiku No: 83 Podgorica, 12. 07. 2011. godine. Stanovništvo Crne Gore prema polu, tipu naselja, nacionalnoj, odnosno etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti i maternjem jeziku po opštinama u Crnoj Gori (Population of Montenegro by sex, type of settlement, ethnicity, religion and mother tongue, per municipalities). [http://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje\(1\).pdf](http://www.monstat.org/userfiles/file/popis2011/saopstenje/saopstenje(1).pdf)

³ František Šitek: Discourse on history and the national identity in Montenegro in the first decade after independence (2006-2016). *Montenegrin Journal for Social Sciences*. Volume 1, 2017. Issue 2. Podgorica December 2017. pp. 115-126.

történetek nagyban befolyásolták a választási eredményeket és a szerb érzelmű pártok győzelméhez vezettek.

Tanulmányomban jogtörténeti szemszögből kívánom vizsgálni a montenegrói nemzet önállóságát és jellemzőit. E célból vizsgálom a Podgoricai Nemzetgyűlés megalakulását és ellentmondásait, amelynek legitimitását a montenegrói történetírás vitatja. Emellett a montenegrói nemzet jellegzetességeinek bemutatásából nem maradhattak ki a vallási kérdések sem, amely döntően határozza meg Montenegró Szerbiához való viszonyát. A történeti gyökerekből kiindulva nem hagyhattam figyelmen kívül e témakörök jelenkori relevanciáit sem.

II.1. Montenegró története

Az állami historiográfia szerint a mai Montenegró elődjének Duklja (*Duclea, Dioclea*) számít, amely előbb Samuilo bolgár császár, majd Bizánc fennhatósága alá került. II. Bazileosz császár halálát követően Vojislav herceg (1031-től) önállósította országát, fia, Mihajlo uralkodása alatt az immár Zeta nevet viselő ország 1077-ben királyság lett. A koronázás a pápától kapott koronával történt. A XII. században trónviszály tört ki, melyet 1189-ben kihasználta a szomszéd Raška (*Rascia*), és fennhatósága alá helyezte Zetát.⁴ Dušan szerb császár 1355-ben bekövetkezett halála után a zetaiak 1361-ben ismét önállósodtak a Balšić (Balsics) család vezetése alatt. Ekkor az ország kiterjesztette hatalmát Észak-Albánia területére is.⁵ III. Balša halálával (1421-ben) az immár Crna Gora (Montenegró) nevet viselő országot örökségbe kapta Stefan Lazarević szerb despota, de uralkodása inkább formális volt.⁶ Miután 1389-ben Rigómezőn (Gazimestan, Kosovo polje) az oszmánok legyőzték a szerb sereget, Szerbiát vazallus állammá tették. Ezután a két ország saját útját járva boldogult az Oszmán Birodalom részeként.⁷ A XVI. század elején már megtörtént a montenegrói családok egy részének iszlám vallásra való áttérése, hiszen a Porta 1514-ben a montenegrói szandzsáki tisztre Ivan Crnojević (Crnojevics Iván) „eltörökösödött” fiát, Stanišát, a későbbi Szkender béget nevezte ki.⁸ Ezzel Montenegró különálló státuszt (a végvidéki térség kiváltságát) kapott a szkadari szandzsákkal szemben. Habár Szkender bég 1528-ban bekövetkezett halála után a crnagorácok földje ismét visszakerült a szkadari szandzsákhoz, a korábbi viszonyok lényegesen mégsem változtak.

A török meghagyta a crnagorácok törzsi szervezetét, és az egyházi autonómiáját, ezért töltötték be a cetinjai metropoliták (*vladikák*) a herceg (*knjaz*), azaz a kormányzó feladatát is egészen 1852-ig.⁹ Valójában ők nem a herceg, hanem a „gospodar” (*dominus*) címet

⁴ Lásd bővebben Branko Pavičević: *Stvaranje crnogorske države*. Beograd, 1955.

⁵ Zeta egykori területeiből elsőként Cattaro (Kotor) vált ki, amely 1371-ben a magyar király fennhatóságát ismerte el, majd 1420-tól a Velencei Köztársaságé. Trebinje és környéke 1377-ben Tvrtko boszniai király birtoka lett. 1396-tól előbb Skadar, majd Ulcinj, Paštrovići és Grbalj városok is Velence birtokába kerültek, később, 1435-ben a Cattaro és a Budva közötti hegyvidék is. Ezt a hegyvidéki területet „*Crna Gora pásztortelepének*” nevezték.

⁶ A Crna Gora (Montenegró, Fekete Hegy) név először 1435-ben került használatba, és nem az egész nemzetre, hanem a Paštrovićs (Paštrović) család tengermelléki birtokaira vonatkozott, majd lassan kiterjedt a Cetinje körüli térségre is. Ezt a területet – a mai Crna Gora középső részét – olykor Régi Montenegrónak (*Stara Crna Gora*) is nevezték. Az elnevezés idővel kiterjedt az egész állam területének megjelölésére.

⁷ Lásd Ljiljana Aleksić-Pejković: *Odnosi Italije i Crne Gore do njenog razgraničenja 1881. godine*. In: *Istorijski zapisi* br. 3-4. Titograd, 1984.

⁸ Az uralkodó, Ivan Crnojević Cetinjét jelölte ki az ország székhelyéül, ott alakította ki az udvarát és építtetett kolostort, amely a zetai metropolita székhelye lett. Ivannak három fia volt. A szultán iránti hűsége jeleként 1485-ben a 14 éves Stanišát a szultán udvarába küldte, ahol a fiú áttért az iszlámra. A nagyapja, I. Stefan Crnojević feleségül vette a híres Szkander bég leánytestvérét, így Staniša felvette a Skender-beg nevet.

⁹ Ljubomir Nenadović: *O Crnogorcima, pisma sa Cetinja iz 1871*. Srpska književna zadruga. Beograd, 1929. 69.

használták a XIV. századtól egészen a XX. századig. Elsőként I. Balsics (Balšić) György (*Jure de Balsa Dominus*) nevezte így magát, majd a Crnojević és a Petrović Njegoš uralkodóházak is. A hercegség létrehozása (1852-ben) után I. Danilo felvette még a herceg címet is („gospodar i knjaz”), és ezt a titulust csak I. Nikola mellőzte.

A Petrović-Njegoš családból származó vladikák már 1711-ben az orosz cártól kaptak támogatást az oszmánok elleni harcokhoz, így Oroszország politikailag és anyagilag támogatta Crna Gorát, valamint a másik két balkáni szláv (szerb és bolgár) és további két ortodox nemzetet (görögök és románok).¹⁰ Rajtuk keresztül szándékozott az egész térséget vazallusává tenni, megszerezni a Boszporuszt és a Dardanellákat, kijutni a Földközi-tengerre, és a kitűnően védhető Kotori-öbölben (Boka kotorska, Bocche di Cattaro) támaszpontot létesíteni. A montenegróiak másik fontos szövetségese a Velencei Köztársaság volt, majd annak megszűnése (1797) után Ausztria segítségével hercegség lett, amely tényt az európai nagyhatalmak nyomására 1859-ben a Porta is kénytelen volt elfogadni.¹¹ Montenegró ekkor tulajdonképpen elnyerte a nemzetközi elismerését, de formálisan ez csak 1878. július 13-án történt meg, amikor a berlini kongresszus határozatával „a világ 27. független országa” lett.¹² A kis balkáni állam 5.118 km²-el gyarapodott, azaz az addigi területe megduplázódott.¹³ Ekkor az oroszok, az oszmánok, és Ausztria-Magyarország mellett a Balkán-kérdés érdekeltjei között megjelent Németország, Franciaország és Anglia is. Innentől kezdve a puszkaporos hordónak nevezett térség a nagyhatalmak csatározási színhelye, a különböző érdekek ütközőpontja lett.

A testvérország Szerbia 1882. március 6-án királyság lett. I. Milan Obrenović 1888-ban alkotmányt fogadtatott el, országát pedig parlamentáris monarchiává alakította át. Egy évvel később lemondott a trónról a tizenhárom éves fia Obrenovics Sándor (Aleksandar Obrenović) javára, kinek nagykorúságáig régenstanács kormányozta az országot. 1893-ban államcsíny útján I. Sándor elfoglalta a trónt, mint az osztrák-barát Obrenović-ház utolsó királya.¹⁴ Tízéves uralkodása után 1903-ban a hadsereg egy csoportja által végrehajtott puccs során megölték a királyt és feleségét.¹⁵ A forradalmi kormány ismét a Karađorđević család

p.

¹⁰ Živko Andrijašević: *Dinastija Petrović Njegoš*, Cetinje, 2015, 84. p.

¹¹ Branko Pavićević: *Plan knjaza Danila za regulisanje odnosa sa Portom 1856. godine*. In: *Istorijski zapisi I*. Titograd, 1960. pp. 39-67.

¹² Július 13. az államiság napja, egyrészt a berlini kongresszusi határozata alapján, másrészt az 1941-ben ezen a napon kirobbant antifasiszta felkelés miatt.

¹³ Lásd bővebben Novak Ražnatović: *Crna Gora i Berlinski kongres*. Cetinje 1979.

¹⁴ Obrenovics Milos szerb fejedelem két unokája és Mihály herceg halála esetén a szerb uralkodói cím két várományosa - Baich Milos (Miloš Baić) és Fedor Nikolics (Nikolić) bárók - a Szabadelvű Párt tagjaiként a magyar országgyűlés képviselői voltak. Baich Milos Moravica kerületét (Temes vármegye) képviselte 1884 és 1892 között, majd 1891-ben bárói rangra emelték és ezután bekerült a főrendiházba. Nikolics Fedor (1836-1903) 1861-ben a Torontál megyei Pardány, 1865-ben a zombolyai kerület képviselője volt (Deák-párt tagjaként), emellett Bosznia-Hercegovina megszállását követően az ottani katonai kormánynak polgári adlátusa. Érdemeiért 1884-ben I. Ferenc József az I. osztályú vaskorona-renddel tüntette ki. 1886-ban magyar bárói méltóságot és örökös főrendiházi tagsági jogot nyert. Ezért visszatért Magyarországra, mire Szarajevó és több bosznia-hercegovinai város megválasztotta díszpolgárává. 1887 és 1892 között a nagyikindai kerület képviselője lett, ezután a főrendiházban a felirati és a pénzügyi bizottság tagja. A szerb kongresszus kormánybiztosaként és 1890-ben a görög-keleti szerb püspöki zsinat királyi biztosaként sarkalatos szerepet töltött be a szerb nemzetiségi viszálykodások megszűnése érdekében. A szerb királyi Takova-nagykeresztjével és a román királyi „romániai csillag” tiszti nagykeresztjével tüntették ki. A budapesti szerb hitközségnek elnöke és a *Srpski dnevnik* lap alapítója volt. (Zoran Markov: *Baronul Fedor Nikolics de Rudna (1836-1903)*. In: *Oameni, evenimente, tradiții din Banatul de câmpie*, V, Art Press. Timisoara pp. 7-15., 2011 https://www.academia.edu/9612017/Baronul_Fedor_Nikolics_de_Rudna_1836_1903 . Letöltve: 2021. március 17.)

¹⁵ 1911-ben a tisztek létrehozták az „Egyesülés vagy halál” (*Ujedinjenje ili smrt*) nevű szervezetet, amely később „Fekete kéz” (*Crna ruka*) név alatt működött. Tagjai beszivárogtak a macedóniai és a boszniai szerbek közé, otthon pedig puccsal fenyegetőzve állandó nyomást gyakoroltak a kormányra. Ma már a szerb történészek is

sarját, I. Pétert (Petar Karađorđević) ültette a trónra, „akinek Oroszországtól irányított nagyszerb politikájához tartozott felszítani a gyűlöletet a monarchia ellen”.¹⁶

A szerbiai katonatisztek politikai befolyása ezután is erősödött, és Montenegró illetve annak hercege lett a célpontjuk.¹⁷ Crna Gora nemzetközi elismerése ellenkezett Szerbia érdekeivel, és miután I. Nikola fejedelem magát az „összes szerb föld uralkodójaként” óhajtotta elfogadtatni, ez Belgrádban nagy elégedetlenséget váltott ki. A szerbek is egyesíteni szerették volna a két országot, ezért a montenegrói államiság eltörlésére törekedtek. Ügynököket küldtek Crna Gorába, hogy ott népszerűsítsék a szerb nemzeti öntudat terjesztését és a Karađorđević uralkodóház alatti egybeolvadás szükségességét. Emellett széles propagandát és diplomáciai tevékenységet folytattak annak érdekében, hogy Montenegrót és I. Nikolát a déli szlávok egyesülését akadályozó tényezőjeként, szeparatistaként mutassák be.¹⁸ A cetinjei hatalom megdöntésére a Szerbiában élő crnagorai egyetemistákat mozgósították.¹⁹ A szerb politikai elit egyik érve az volt, hogy Szerbiában „demokrácia uralkodik”, Montenegróban pedig Nikola király „abszolutizmusa”. Miután 1905-ben I. Nikola alkotmányt adott a népének és bevezette a parlamentáris rendszert, akkor Belgrád módosított az eszközökön. Először egy petíció útján kifogásolta a knjaz „szeparatizmusát”, mert „ellehetetleníti a szerb egység megteremtését”, azonban mivel ez sem hozott sikert, 1906-ban azt követelte, hogy a Skupština (montenegrói parlament) hivatalos elnevezése a Montenegrói Fejedelemség Szerb Nemzeti Gyűlése (Srpska narodna skupština Knjaževine Crne Gore) legyen. Nikola herceg természetesen visszautasította ezt az indítványt. Ezután országában megalakult a Szerb Radikális Párt programja alapján működő Néppárt (*Narodna stranka*), mint a szerb érzelmű crnagorácok és a szerbiai emigránsok politikai tömörülése.²⁰ A parlamenti többség Andrija Radović kormányfővel együtt mellé állt azzal a céllal, hogy demokratizálja az ország politikai és gazdasági életét, Montenegrót Szerbiához csatolja és kimondja a Petrović uralkodóház trónfosztását. Válaszként a fejedelem és hívei 1907. április 4-én megdöntötték a kormányt, s a Néppárt tizennégy tagját a maguk oldalára állítva létrehozták az Igazi Néppártot (*Prava narodna stranka*).²¹ A crnagorai érzelmű konzervatív pártként emlegetett politikai tömörülést a katonatisztek, államhivatalnokok,

egyetértenek abban, hogy ez a szervezet segítette az „Ifjú Bosznia” (*Mlada Bosna*) tagjainak a Ferenc Ferdinánd elleni szarajevói merénylet előkészítésében, amely az I. világháborút eredményezte, és rossz fényt vetett Szerbiára Európa-szerte.

¹⁶ Nagy Miklós: Világostól Trianonig. *Budapesti Szemle* Szerk. Voinovich Géza Budapest, 1926. 202. kötet, 584-586. szám (1926. jún.) pp. 369-433, 373. p.

¹⁷ Lásd inter alia: Bada Zoltán: Az 1918. évi podgoricai Nagy Nemzetgyűlés és történelmi következményei. *Limes*. 21. évf. 4. sz. / 2008. 29-46.; Bíró László: Montenegró függetlenné válása. In: *Világtörténet*. A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének folyóirata. 8 (40) évf. 2018. 4. sz. 589-609.; Bíró László: Szerbia és Montenegró. In: *Európai politikai rendszerek*. 2., átdolg. kiad. Szerk.: Kardos József – Simándi Irén. Budapest, 2004. 811–866; Gyetvai Mária: Az I. világháború mint a szerb expanziós törekvések beteljesedése. In: *Kisebbségkutatás* 23. évfolyam, 2014. évi 4. sz. 41-70.; Hornyák Árpád: A Balkán-összefogás gondolatának történeti fejlődése a 19. század második és a 20. század első felében. *Limes*, 2008. (21. évf.) 4. sz.; Hornyák Árpád: *Találkozások-ütközések. Fejezetek a 20. századi magyar-szerb kapcsolatok történetéből*. Pécs, 2010.; Jelavich, Barbara: *A Balkán története. I. köt. 18. és 19. század*. Budapest, 1996.; Juhász József: *Volt egyszer egy Jugoszlávia*. Budapest, 1999.; Palotás Emil: *Kelet-Európa története a 20. század első felében*. Budapest, 2003.; Pósa Krisztián: Montenegró – Szerbiával vagy Szerbia nélkül? In: *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Szerk.: Ábrahám Barna, Gereben Ferenc, Stekovics Rita. Piliscsaba, 2003.

¹⁸ Jovan Đonović: *Ustavne i političke borbe u Crnoj Gori 1905-1910*. Beograd, 1939.

¹⁹ Danilo Radojević: Udio emigracije u uništenju crnogorske države. In: *Montenegrina.net*. http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_od_20vij_do_1_svj_rata/udio_emigracije_u_unistenju_crnogorske_drzave.htm

²⁰ Kenneth Morrison: *Nationalism, Identity and Statehood in Post-Yugoslav Montenegro*. Bloomsbury Academic London, 2018. 4. p.

²¹ Kenneth Morrison: *Montenegro: A Modern History*. Bloomsbury Academic London, 2009. 33. p.

nagybirtokosok és a knjazhoz hűségesek politikai körei alkották. Az új kormányt a herceg bizalmasa Lazar Tomanović állította össze.

Egy évvel később, az 1914. évi szarajevói merényletet is előkészítő szerb tiszt csoportosulás (1911-től Fekete Kéz – *Crna ruka* név alatt működött) kiképezte a Belgrádban tanuló, montenegrói származású és szerb szellemiségű egyetemisták egy csoportját I. Nikola és Mirko fiának a meggyilkolására.²² Ezt a montenegrói választások napján (1907. október 18-án) kívánták megvalósítani, de Ausztria-Magyarország a területén (Cattaro, Kotor) történő bombák átadásáról értesítette a crnagorai rendőrséget, így az időben leszámolt a merénylőkkel.²³ A későbbi nyomozás során bebizonyosodott, hogy a bombákat kragujevaci fegyvergyárban gyártották, hogy a szerb kormány anyagilag támogatta a merénylőket, akik a parlament épületének felrobbantását, a podgoricai börtön megtámadását, valamint a miniszterek és a törzsfők megölését tervezték.²⁴ Az 1908. május 12. és június 14. között lezajlott – Montenegro addigi történetének legnagyobb – perében a résztvevőket és szervezőket (köztük politikusokat is) felelősségre vontak. Pavle Vujisić államügyész Szerbiát vádolta meg azzal, hogy az „anarchisták szervezkedése” mögött állt.²⁵ Az 52 vádlottból 49 főt bűnösnek találtak. Hat fővel szemben halálbüntetést mondott ki a bíróság, 28 fő láncokba verve került fegyházba, a többi elítéltet pedig fogházban töltendő szabadságvesztésre ítélték.²⁶ Érdekes módon Andrija Radović a legmagasabban pozícionált összeesküvő mindössze tizenöt év börtönbüntetéssel „megúszta” a pert, amihez nyilvánvalóan hozzájárult az is, hogy „beházasodott” a herceg családjába. I. Nikola „negyedik fiának” nevezte őt, és 1913-ban kegyelemben részesítette. Sőt 1917-ben az emigráns montenegrói kormány élére állította, de Radović ismét ellene és Montenegro ellen fordult, Szerbia céljait szolgálva.²⁷ A puccs kísérlete nagy elégedetlenséget keltett Crna Gorában. Cetinjében november 3-án, Podgoricán pedig egy nappal később tiltakozó és hálaadó tömeggyűlést tartottak, annak apropóján, hogy sikerült időben megakadályozni az államellenes szervezkedést. A két résztvevő, Andrija

²² Barbara Jelavich: What the Habsburg Government Knew about the Black Hand. Documents. In: *Austrian History Yearbook*, 22. (1991) 133–150.; Vasa Kazimirović: *Crna ruka: ličnosti i događaji u Srbiji od prevrata 1903. do Solunskog procesa 1917. godine* (II. kiad.). Prometej, Novi Sad, 2016.; David McKenzie: *Apis – čovjek koji je izazvao Prvi svjetski rat*. Profil, Zagreb, 2014.; Mile Bjelajac: Szerbia a Nagy Háború kitörésének 100. évfordulója kapcsán kibontakozó történéspárbeszédben. In: *Világtörténet* 5 (37) évf. 2015. 2. sz. 217-239.; Diószegi, István: A hatalmi politika másfél évszázada 1789-1939. *História* Monográfiák. MTA Történettudományi Intézete. Budapest, 1997.; Ivo Banac: *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji – porijeklo, povijest*, Durieux, Zagreb, 1988.; Damir Agičić: *Tajna politika Srbije u 19. stoljeću*, AGM, Zagreb, 2004.; Jelavich, Barbara: *A Balkán története I–II*. Osiris. Budapest. 2000.; Samuel R. Williamson: *Austria–Hungary and the Origins of the First World War*. New York, 1991.; Vladimir Čorović: *Odnosi između Srbije i Austro–Ugarske u XX veku*. Beograd, 1936.

²³ Šerbo Rastoder: Knjiga Đorđa Nastića: Uloga „Crne ruke” u zavjeri protiv kralja Nikole. In: *Montenegrina.net*.

http://montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_od_20vij_do_1_svj_rata/uloga_crne_ruke_u_zavjeri_protiv_kralja_nikole.htm

²⁴ Az összeesküvés felszámolását követően a választásokon az Igazi Néppárt elsöprő győzelmet aratott. A rivális pártból csak két hónapra jutott mandátumhoz.

²⁵ Vladimir Jovanović: Bombaska afera (2) - Krvavi „sudar Srpstva i Crnogorstva“ planiran na dan izbora. In: *Antena.net*. <https://www.antenam.net/istorija/36771-bombaska-afere-2-krvavi-sudar-srpstva-i-crnogorstva-planiran-na-dan-izboraM14.05.2017>.

²⁶ A per visszhangjáról tanuskodik az a tény, hogy a helyszínről a következő lapok tudósítottak: „Neues Wiener Tagblatt“, „Zeit“, „Neue Freie Presse“, „Frankfurter Zeitung“, „Pester Lloyd“, „Daily Mail“, „Vossische Zeitung“, „Corriere della Sera“, „Stampa“, „Gazzetta di Venezia“, „Piccolo“, „Beogradske novine“, „Večernje novosti“, „Mali žurnal“, „Narodni list“, „Branik“, „Naše jedinstvo“, „Dubrovnik“, „Crvena Hrvatska“, „Ujedinjeno srpstvo“ (Chicago), „Obzor“, „Slavenska misao“, „Srpski rodoljub“ (New York); „Narodni listy“ (Prah); od bugarskih „Večernja pošta“ (Sofia), „Glas Crnogorca“. Melltük tudósítót küldött ki a belgrádi Szerb Újságírói Egyesület.

²⁷ Živko M. Andrijašević: Crnogorci protiv Crne Gore. In: Montenegro. <http://www.montenegro.org.au/cgnepriatelj.html>

Radović és Milovan Marušić házát lerombolták. A fejedelem kérte a népet, hogy az önbíráskodás helyett (ami a montenegróiaknál gyakori volt) bízzák a döntést a bíróságra, az orosz nagykövetnek pedig megígérte, hogy felépítik a lerombolt házakat. Az esetről a crnagorai szkupstinában tárgyaltak, amikor a knjaz ajkáról az „Éljen Montenegró”, a képviselők részéről pedig „halál az árulókra” felkiáltások hangzottak el. Ekkor már egyértelművé vált a nemzet kettészakadása a montenegrói és a szerb blokkra. I. Nikola, aki korábban magát és nemzetét a „legtisztább szerbnek” tartotta, ezután a legnagyobb crnagorai hazafi lett.

Szerbiából azzal vádolták a cetinjei kormányt, hogy Bécs és Budapest „szolgája”, illetve „eszköze”, mert annak utasítására cselekszik. Ez a vádaskodás egyrészt szlávellenesnek mutatta be a herceget és kormányát, másrészt gyanakvást keltett a francia és olasz udvarnál a herceg politikáját illetően.

Egy évvel később újabb kísérletet tettek a knjaz megölésére (a *Kolašin-i ügy*, vagy közismert néven *Vasojević-i ügy*). A Kolašinban ülésező katonai bíróság az elfogott merénylők-összeesküvők közül hetet halálra, további 33 személyt pedig egytől húsz évig terjedő börtönbüntetésre ítélte. Hat elítéltnak sikerült megszökni Szerbiába. Közöttük volt az a Puniša Račić is, aki 1928. június 20-án a belgrádi parlamentben megölte a Horvát Parasztpárt (Hrvatska seljačka stranka) három képviselőjét és még kettőt megsebesített (Stjepan Radić pártelnököt halálosan).²⁸

Nikola Knjaz ezt követően 1910. augusztus 15-én királlyá koronáztatta magát, jelezve, hogy egyenrangú a szerb uralkodóval. Külpolitikai szempontból Olaszországban talált új szövetségesre, az I. (1912. október 9-től november 3-ig) és a II. (1913) Balkán-háborúban Szerbia oldalán vett részt, Oroszország támogatását élvezve.²⁹

Az 1914-ben kirobbant I. világháborút követően Szerbiához hasonlóan Montenegró is megszállás alá került. A szerb kormány, a nemzetgyűlés és közel 140 ezer ember (katona és civil) Korfu-szigetére menekült. Vele szemben viszont Montenegró 1916-ban kapitulált, amit a szerb és a montenegrói historiográfia eltérő módon értelmez, pontosabban a montenegrói historiográfia elveti ennek valódiságát.³⁰ Az állam ugyanis 1916. január 10-én megkísérelt békeszerződést kötni az Osztrák-Magyar Monarchiával, de Bécs csak feltétel nélküli fegyverletétel után lett hajlandó aláírni a békeszerződést.³¹ Ezt elutasítva a király, az udvarának és kormányának egy része Albánián keresztül Olaszországba menekült, onnan pedig Franciaországban telepedett le. Január 25-én Cetinjében Mirko herceg hozzájárulásával az országban maradt miniszterek aláírták a fegyverletételről szóló rendeletet és felszámolták a hadsereget. Habár ehhez a király nem járult hozzá, a történészek nagy része szerint ettől még a kapituláció megtörtént. Ennek fényében magyarázzák a nemzeti kérdés szempontjából további két lényeges történelmi eseményt is, a Podgoricai Nemzetgyűlést és a Karácsonyi Felkelést.³²

²⁸ Đuro Basariček és Pavle Radić a helyszínen meghaltak, Stjepan Radić, a Horvát Parasztpárt elnöke és néptribün augusztus 8-án halt bele sebeibe. Az elkövetőt húsz év börtönbüntetésre ítélte a bíróság, de a háború kitörése pillanatában szabadlábra került. 1944. októberében, Belgrád felszabadulása után, a partizánok rögtönítélő bírósága halálra ítélte és kivégezte.

²⁹ Montenegró a második Balkán-háború végén az állami területét újabb ötezer km²-rel gyarapította (megszerezte Bijelo Polje, Berane és Pljevlja városokat), így 1913-ban az ország területe 14.443 km² volt 350 ezer lakossal.

³⁰ A podgoricai nemzetgyűlés egyik szervezője Janko Spasojević már 1919-ben Párizsban megjelentette a „Montenegró és Szerbia” című művét, amely a szerb historiográfia alapjaként szolgált. Lásd Janko Spasojević *Crna Gora i Srbija*, Podgorica, 2014.; Novica Šaulić: *Crna Gora*, Beograd, 1924.; Ilija Đ. Bošković: *Tragedija ili propast Crne Gore*, Beograd, 1927.; Andrija Popović: *Spas ili propast Crne Gore*, Beograd, 1928.; Svetozar Tomić: *Desetogodišnjica ujedinjenja Srbije i Crne Gore*, Beograd, 1929.; Jovan Četković: *Ujedinitelji Crne Gore i Srbije*, Dubrovnik, 1940.

³¹ Vladimir Jovanović: Kapitulacija. In: *Montenegrina*. https://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_u_1_svj_ratu/kapitulacija_v_jovanovic.html

³² A szerb historiográfia által elhallgatott tényekről, például a felkelést leverő szerb hadsereg által felgyújtott

II.2. A podgoricai nemzetgyűlés

A szerb kormány 1914. december 7-én elfogadta a niši deklarációt, amelyben kimondta, hogy a legfőbb kötelessége a „szerb, horvát és szlovén testvérek felszabadítása és egyesítése.”³³ A „minden szerb egy országban” elv vált a belgrádi politika uralkodó eszméjévé, ami Montenegrót érintette leginkább.³⁴ Ugyanis azt már nem tartották önálló országnak, a lakosságát pedig szerbnek nevezték. Ezért Nikola Pašić szerb kormányfő 1917. július 20-án Korfuban a délszláv egyesülésről szóló tárgyalásra nem is hívta meg a crnogorai királyt, így az ún. Korfui nyilatkozat nélküle született meg.³⁵ Abban a délszlávok megállapodtak, hogy egyesülnek a Karađorđević-dinasztia vezetése alatt álló alkotmányos, demokratikus, parlamentáris monarchiában.³⁶

1918. november 9-én – Franciaország kezdeményezésére – Genfben a szerbek, a horvátok és a szlovénok képviselői (Nikola Pašić, Ante Trumbić és Anton Korošec) aláírták a Genfi egyezményt (*Ženevski sporazum*) a délszláv állam létrehozásáról, ismét a montenegrói uralkodó mellőzésével.³⁷ Mielőtt megtörtént volna a formális egyesülés, a belgrádi kormány igyekezett „kijelölni a szerb földeket”, azaz azokat a területeket, amelyekkel Szerbia lép be a közös királyságba. November 25-ére összehívták a „vajdasági nagygyűlést”, amelyre a Bácska, Bánát, Baranya „küldöttei” (valójában csak szlávok, illetve szláv érzelműek) érkeztek, és kimondták Vajdaság csatlakozását Szerbiához.³⁸ A 757 részvevő között 578 szerb, 84 bunyevác, 62 szlovák, 21 rutén, hat német, három sokác, két horvát és egy magyar volt, ami lényegesen eltért a tartomány nemzetiségi összetételétől.

Montenegróban az ilyen „Nagygyűlés” összehívása még jobban felborzolta a kedélyeket, mivel Crna Gora nemzetközileg elismert ország volt, királlyal és parlamenttel, melynek 1914-ben megválasztott képviselői még érvényes mandátummal rendelkeztek. Mégis az 1918. november 24-29. között megtartott podgoricai nagygyűlés, vagyis teljes nevén a Montenegrói Szerb Nemzet Nagy Népgyűlése („*Velika Narodna Skupština Srpskog Naroda u Crnoj Gori*”) küldöttei kimondták a Petrović-Njegoš uralkodóház trónfosztását és a Szerbiával való egyesülést. Ennek köszönhetően Szerbia a mai Vajdasággal, Koszovóval, Macedóniával és Montenegróval kibővülve belépett a december 1-jén Belgrádban kikiáltott

ötezer montenegrói házról lásd: Šerbo Rastoder: *Skrivana strana istorije*, tom 1, Podgorica-Cetinje, 2005, pp. 16-40.

³³ Lásd Dragoslav Janković: *Društveni i politički odnosi u Kraljevini SHS uoči stvaranja Socijalističke radničke partije Jugoslavije*. Zbornik radova IDN, I. köt. 1959.

³⁴ Lásd Dragoslav Janković: *Niška deklaracija*. Zbornik radova IDN. X. köt. Belgrád. 1969.

³⁵ Warren Whitney: *Montenegro: A Crime of the Peace Conference*, New York, 1922. 53 p.

³⁶ Hornyák Árpád: A délszláv egység első manifesztuma – a korfui nyilatkozat. *Korunk* 28. évf. 2. sz. 2017. pp. 22-33.; Ervin Dolenc: *Jugoslovanski odbor in Krfska deklaracija*. In: Fischer, Jasna et al. (ed.): *Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992* (Ljubljana, 2005), pp. 153–156.; Milada Paulova: *Jugoslavenski odbor*. Zagreb, 1925. 334-335. p.

³⁷ Tomaž Ivešič: *Ženevska deklaracija v luči velikega „ujedinjenja” južnih Slovanov novembra 1918*. In *Studia Historica Slovenica* Vol. 19. 2019. No. 3. Maribor 2019. pp. 761-780.; Dragoslav Janković: *Ženevska konferencija o stvaranju jugoslovenske zajednice 1918. godine*. In: Janković, Dragoslav (ur.), *Istorija XX veka: zbornik radova V*. Beograd, 1963, pp. 225–260.; Gregor Žerjav: *Ženevski pakt*. In: *Misel in delo: Kulturna in socialna revija*, št. 3 (1936), pp. 92–100.; Ante Trumbić: *Problemi hrvatsko-srpskih odnosa*, München, 1959. 82. p.

³⁸ Ranko Končar: Vasa Stajić és a Vajdaság Szerbiához csatolása 1918-ban. In: *Létünk*, 2008. 03. 03. pp. 18-http://adattar.vmmi.org/cikkek/1731/letunk_2008_03_03_ranko_koncar.pdf. Letöltve: 2021. március 18.; Dragoslav Janković: *Srbija i jugoslovensko pitanje 1914–1918*. Institut za savremenu istoriju, Beograd, 1973.; Kosta Milutinović: Vojvodina i stvaranje Jugoslavije. In: *Historijski pregled*, br. 3–4., Zagreb, 1961.; Kosta Milutinović: Vojvodina između Beograda i Zagreba. *Starine*, knj. 53., Zagreb, 1966.; Vasa Stajić: *Moje učešće u jugoslovenskom ujedinjenju. Spomenica oslobođenja Vojvodine 1918*. Novi Sad, 1929.; M. Vojvodić – D. Živojinović: *Veliki rat Srbije 1914-18.*, Beograd, 1970. 490. p.

Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba.³⁹ A november 26-án hozott határozatainak legitimitását és határozatainak jogérvényességét azóta is vitatják, és a crnogorai állampolgárok legkomolyabb nemzeti-politikai vitatárgya maradt mindmáig.⁴⁰

A szerbek azt állítják, hogy Montenegró 1916-ban kapitulált és ezért az Osztrák-Magyar Monarchia sorsában osztozott. Ennek nyomán Versailles-ban a szövetségesek úgy döntöttek, hogy Crna Gorát francia, angol, olasz, amerikai és szerb csapatok szállják meg.⁴¹ 1918. november 5-én a szerb hadsereg elfoglalta Crna Gorát mint vesztes országot. Ezután megalakult az *Ideiglenes Központi Végrehajtó Bizottság* (IKVB), Szerbia és Montenegró Egyesüléséért, amely csakhamar átvette a hatalmat. A négytagú testület Szabályzatának második pontja értelmében jogot vindikált magának egy Nagy Nemzetgyűlésnek nevezett testület összehívására. Mivel álláspontja szerint a szerb és a montenegrói királyság az egy azonos – szerb – nemzet két állama volt, így a Nagy Nemzetgyűlés volt hivatott dönteni a szerb nemzet több évszázadra visszanyúló akaratának érvényesítéséről. A szerb történetírás álláspontja szerint, tehát érthetetlen („kevés példa található az európai alkotmánytörténetben”), hogy az „egységes szerb nemzet egyik része” (a montenegróiak) kétségbe vonja „a nemzet akaratát”.

A montenegrói jogtörténet, alkotmánytörténet és historiográfia viszont kifogásolja a Podgoricai Nagy Nemzetgyűlést és annak határozatait. Azt állítja, hogy Svetozar Tomićot „montenegrói politikai megbízottjaként” küldte a Szerb Királyság Crna Gorába azzal a feladattal, hogy valósítsa meg az egyesülést. Megérkezve létrehozta az IKVB-t, melynek vezetője lett, tagjai pedig a szintén szerb állampolgár Petar Kosović, valamint két Szerbiához hűséges montenegrói állampolgár Janko Spasojević és Milosav Raičević (ez utóbbi miniszter lett az 1918. december 21-én megalakult első belgrádi kormányban).⁴² E bizottság feladata lett a választások előkészítése és mielőbbi döntés az egyesülésről, holott választásokat csak a király írhatott ki.⁴³ Tehát az IKVB az alkotmány és a választási törvény megsértésével bonyolította le a választásokat.⁴⁴ A crnogorácok tagadják az IKVB legitimitását (mivel az a szerb kormány „alkotása”), kiemelik, hogy az a megszálló szerb hadsereg hathatós támogatásával működött, valamint, hogy maga a Nagy Nemzetgyűlés a szerb alkotmány intézménye (az 1869. évi szerb alkotmány 89. §, az 1903. évi alkotmány 129. §), amely a szerb jogrendszerben a területi és az alkotmányjogi kérdésekben döntött. A montenegrói alkotmány 36. § szerint az alkotmányjogi kérdésekben csak a király és a Nemzetgyűlés közös megegyezése alapján lehetett döntést hozni. A crnogorai alkotmányjogászok, jogtörténészek hangoztatják, hogy a nemzetközileg elismert államnak alkotmánya, királya, parlamentje,

³⁹ *Službene novine Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca* (A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság Hivatalos Közlönye) 1929. január 6. V. ö. Branko Petranović – Momčilo Zečević: *Jugoslovenski federalizam. Ideje i stvarnost*. I. köt., Prosveta, Belgrád, 1986. 293-294. p.

⁴⁰ Srđa Pavlović: Who Are the Montenegrins? Statehood, Identity and Civic Society. In: F. Bieber (ed.): *Montenegro in Transition: Problems of Identity and Statehood*. Nomos Verlagsgesellschaft. Baden-Baden, 2003, pp. 83-106.

⁴¹ Gavro Perazić: Međunarodnopravna osnova mandata savezničkih oružanih snaga na teritoriji Crne Gore 1918-1919. godine. In: *Istorijski zapisi*, http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_izmedju_1_i_2_svj_rata/okupacija_cg_nakon_pg_skupstine.htm

⁴² Mijat Šuković: Višegodišnje pripremanje prisajedinjenja Crne Gore državi Srbiji. In: *Pobjeda*, Podgorica, 2011. február 26. <http://www.pobjeda.co.me/citanje.php?datum=2011-02-26&id=202238>

⁴³ Srđa Pavlović: 'The Podgorica Assembly in 1918: Notes on the Yugoslav Historiography (1919-1970) about the Unification of Montenegro and Serbia'. *Canadian Slavonic Papers* Vol. 41 No. 2 (June 1999), pp. 157-176. V. ö. Tanja Knežević Perišić: Analiza: Danas je 87 godina od održavanja Podgoričke skupštine. In: *Montenegrina.net*.

http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_izmedju_1_i_2_svj_rata/podgoricka_skupstina.htm

⁴⁴ Mijat Šuković: *Podgorička skupština 1918*, Podgorica, 1999, II. kiadás 2004, 294. p. V. ö. Dimitrije Dimo Vujović: *Podgorička skupština 1918*, Zagreb, 1989. 287. p.

kormányja volt, igaz franciaországi emigrációban.⁴⁵ A szerb hadsereg megszállóként csak felfüggeszthette az állam működését, de az államiságát nem szüntethették meg.⁴⁶

Azonban 1918-ban a szövetségesek nem fogadták el azt a nézetet, mely szerint maguk a montenegróiak (a „komita” elnevezésű szabadcsapatok)⁴⁷ üzték ki az országból az osztrák-magyar hadsereget (november 5-én), a francia kormány (szerb kérésre) visszautasította Nikola király hazatérését kérvényező szóbeli és írásbeli indítványait, a megszálló szerb hadsereg főparancsnoksága pedig a választások befejezéséig betiltotta a montenegrói tisztek és katonák hazatérést az osztrák-magyar fogságból illetve a külföldi országokból.⁴⁸ Az erről szóló határozatban az is állt, hogy értesíteni kellett volna a „volt királyt”, a szerb kormányt, valamint a szövetséges és semleges államokat.⁴⁹

A választásokon a szavazási cédulák színei alapján szavazni lehetett a „Fehér Lista” (a Szerbiával való feltétel nélküli egyesülés hívei) vagy a „Zöld Lista” (a független Montenegró-pártiak) jelöltjeire. Ezek alapján ma is a montenegróiak egymás között megkülönböztetik a „fehéreket” (szerb-érműeket) a „zöldektől” (hazafiaktól). Az 1918. évi választásokon a „fehérek” diadalmaskodtak és a Podgoricai Nagy Nemzetgyűlésen döntöttek a Szerbiához való hozzácsatolásról.⁵⁰

II.3. A karácsonyi felkelés

A podgoricai skupština határozatait követően a megdöntött király, I. Nikola Petrović Njegoš hívei, az ún. „zöldek” összegyűltek Cetinje, Nikšić, Virpazar és Rijeka Crnojevića városokban felkelésre készülve. Céljuk az alkotmányos rend és az államiság visszaállítása volt. A királyhoz hűséges katonatisztek, felkelők (komiti) és állami tisztviselők által kiadott proklamációban kiemelték, hogy „nem a testvér szerb nemzet ellen” harcolnak, hanem a montenegrói függetlenséget megszüntetni szándékozó Szerbia ellen.⁵¹ Az 1919. január 6-án (az ortodox naptár szerinti Szentestén) kirobbant Karácsonyi Felkelés („*Božićna pobuna*”) célja „az ország szerb katonai megszállás alóli felszabadítása” volt.⁵² Ugyanakkor

⁴⁵ Mijat Šuković: Nelegalno ukinuta nezavisnost Crne Gore. In: *Pobjeda*, Podgorica 2011. február 25. <http://www.pobjeda.co.me/citanje.php?datum=2011-02-25&id=202144>. V. ö.: Savo P. Vuletić, *Članci i rasprave*, Bijelo Polje, 1998. 171. p.

⁴⁶ Más szemszögből lásd: František Štitek: Podgorická skupština - legitimizace připojení Černé Hory k Srbsku v roce 1918, In: *Slovanský přehled* 3/2000, pp. 345 – 363; U.ő.: Obnova státnosti Černé Hory v plánech černohorské exilové vlády v letech 1916-1918, In: *Slovanský přehled* 2/2002, pp. 195–208; U. ő.: Obnovastátnosti Černé Hory v plánech černohorské exilové vlády v letech 1918-1922, In: *Slovanský přehled* 3/2002, pp. 321 – 341.

⁴⁷ A Balkánon a komiták kisebb nemzeti, felszabadító félkatonai (gerilla) alakulatok voltak a bolgároknál, macedónoknál, a szerbeknél (később a csetnik név lett az általánosan elfogadott) és a montenegróiaknál. Ez utóbbiaknál szabadságharcos jelleget kaptak 1916-tól, amikor a montenegrói hadsereg letette a fegyverét. Előbb az Osztrák-Magyar Monarchia ellen harcoltak, majd 1918-ban a szerb hadsereg ellen Crna Gora függetlenségéért. Ma a kifejezés ismét visszakerült a szóhasználatba „montenegrói komiták” változatban és alatta a szuverenistákat kell érteni.

⁴⁸ Mijat Šuković: Sve je skrivano od naroda. In: *Pobjeda* Podgorica, 2011. február 28.

<http://www.pobjeda.co.me/citanje.php?datum=2011-02-28&id=202390>

⁴⁹ Mijat Šuković: Fatalna politika unitarizma. In: *Podgorička skupština*. <https://podgorickaskupstina1918.wordpress.com/2011/04/02/fatalna-politika-unitarizma/>

⁵⁰ A gyors ütemben lezajlott választásokon egyes járásokban (Bijelo, Polje, Plav, Gusinje, összesen harminc képviselő) „az idő hiánya miatt” nem került sor választásokra, a helyi „hatóságok” nevezték ki a képviselőket. Mijat Šuković akadémikus Fatalna politika unitarizma című írásában kiemeli, hogy az 1914-ben megválasztott „56 legitim országgyűlési képviselő közül csak öten támogatták a podgoricai skupština határozatait”.

⁵¹ Novak Adžić: *O autentičnom suverenizmu crnogorskih zelenaca, komita i emigranata (1918-1927)*. V. ö. Novak Adžić: *Borci za nezavisnu Crnu Goru 1919-1941*, Tom, I, Cetinje, 2008. pp. 429-432.

⁵² Novak Adžić: Božićni ustanak crnogorskog naroda 1919. godine pod vođstvom komandira Krsta Zrnova Popovića. In: *Montenegrina.net*.

figyelmeztetni akarta a nemzetközi közösséget arra, hogy egy nemzetközileg elismert országot meg akarják fosztani az államiságától. A felkelés Jovan Plamenac egykori montenegrói belügyminiszter, I. Nikola király egyik leghűségesebb és legmegbízhatóbb munkatársának vezetésével robbant ki, katonai parancsnoka Krsto Zrno Popović kapitány volt. A közel ötezer fős felkelő hadsereg azonban vereséget szenvedett a szerb erők és a „fehérek” seregétől. Sokan elmenekültek Barba és a Kotori-öbölbe az olaszok védelmét keresve. Január 11-én Krsto Popović is a Kotori-öbölbe menekült, amivel vége lett a felkelésnek. A szerb oldalon – beleértve a montenegrói támogatókat is – 16 halott és 63 sebesült volt, a montenegrói felkelők oldalán pedig 29 halott és ismeretlen számú sebesült.⁵³ A szövetségesek kérésére (az USA elnöke Woodrow Wilson személyes titkárát küldte a montenegrói királyhoz) I. Nikola január 22-én üzenetet küldött a népéhez, amelyben fegyverletételre szólította őket, mert „a szövetségesek garantálják, hogy rövid időn belül a montenegrói nép lehetőséget kap arra, hogy maga döntse el az ország politikai jövőjét”.⁵⁴ A párizsi békekonferencia hozzájárulásával küldött üzenet azonban soha nem jutott el a néphez, mert a Montenegroban állomásozó szerb erők parancsnoka Dragutin Milutinović és a francia tábornok Paul Venel azt tárgyatlannak tartották, mivel megérkezésekor (január 26-án) a felkelést már leverték.⁵⁵ A franciák nem titkoltan támogatták Szerbia szándékát, hogy Crna Gorát bekebelezze, ami nemsokára végleg megtörtént.⁵⁶

A montenegrói események fogadtatása a délszláv sajtóban kifejezetten negatív volt. A hangadók a szerb nyelvű újvidéki Zastava, a zágrábi Srbobran, valamint a sarajevói Srpska riječ és Narod nevű lapok voltak, amelyek Belgrádból kapott utasításokat teljesítették. A crnogorai nemzeti öntudat élharcosa, Sekula Drljević, aki Lazar Tomanović kormányában igazságügyminiszter volt és az oktatási és vallási kérdésekért is felelt, emiatt főként a horvátokra neheztelt, mivel az „Obzor” és a „Pokret” nevű zágrábi újságok is a szerb érdekeknek megfelelően tudósították olvasóit. Ennek hatására a Horvát-Szerb Koalíció a montenegrói felkelők ellen utcai felvonulást is tartott a horvát fővárosban.⁵⁷

A komiták újabb sikertelen felkelésre 1919. július 12-én került sor, amit Péter napi felkelésnek (Petrovdanski ustanak) neveznek, mivel az ortodox egyházi naptár szerint ekkor ünneplik Szent Péter és Pál apostolok emléknapját. A gerillaharcosok Olaszországba emigráltak, ahol az emigráns kormány (Minisztertanács) működött, és a montenegrói hadsereg (az olaszoktól kapott laktanyákban), amely időnként további katonai akciókat vitt véghez az Sz–H–Sz Királyságban.⁵⁸ A belgrádi hadsereg retorzióval válaszolt, ami felháborodást keltett Horvátországban, így a Horvát Paraszt Párt (*Hrvatska seljačka stranka*, HSS) elnöke Stjepan Radić hetven horvát képviselővel együtt 1924. május 1-jén kibocsátotta a

http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/bozicni_ustanak/bozicni_ustanak1919_n_adzic.htm

⁵³ Heka László: *Etikai, vallási és politikai konfliktusok a Balkán térségében*. I. köt. A déli szlávok és a Balkán. Pólay Elemér Alapítvány tanségédletei. Szeged, 2010, pp. 121-122.

⁵⁴ Mijat Šuković: Sve je bilo pod sjenkom bajoneta. In: *Pobjeda* Podgorica 2011. március 2.

<http://www.pobjeda.co.me/citanje.php?datum=2011-03-02&id=202566>

⁵⁵ Novak Adžić: Božićni ustanak crnogorskog naroda 1919. godine.

⁵⁶ Mijat Šuković: Vrbovani došli da glasaju. In: Mijat Šuković: *Pobjeda* Podgorica 2011. március 1.

<http://www.pobjeda.co.me/citanje.php?datum=2011-03-01&id=202485>. V. ö. Mijat Šuković: Generalova anketa je komedija. In: *Pobjeda* Podgorica 2011. március 4.

<http://www.pobjeda.co.me/citanje.php?datum=2011-03-04&id=202763>

⁵⁷ Sekula Drljević: *Balkanski sukobi 1905 - 1941*. Harmica Press, Meteor Film, Zagreb, 1990.

http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_izmedju_1_i_2_svj_rata/balkanski_sukobi_1905_1941_s_ekula_drljevic.html?fbclid=IwAR1K7d1e69ICvIDud5VzDxrV_jro2gHFfkVIKteRF7GuczXEtKue2dIXRq8

⁵⁸ III. Viktor Emánuel olasz király feleségül vette I. Nikola király lányát Jelena Petrović Njegošt, és 1915-ben az udvarában menedéket nyújtott az apósának. Olaszország nem fogadta el Montenegró államiságának eltörlését, így megtagadta a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság elismerését. 1920. november 13-án a rappallói egyezmény aláírásával mégis elismerte a délszláv államot.

Montenegrói testvérek című kiáltványt.⁵⁹ A nemzeti kérdés lecsitítása érdekében Sándor király 1925-ben amnesztiában részesítette a felkelőket. A belgrádi Szakupstinában 1928. június 20-án történt merénylet után bevezetett királyi diktatúra (1929. január 6-án) egyértelművé tette, hogy a szerb-horvát konfliktus veszélyezteti az ország (1929-től Jugoszláv Királyság) fennmaradását. Belgrád a horvátokat tartotta az „államellenes” elemeknek, így azokat a montenegróiakat, akikre a „Zágrábban tanult”, vagy a „horvátok által instruált” jelzőket használtak, gyakorlatilag szeparatizmussal vádolták.⁶⁰ Ezzel bélyegezték meg I. Nikola királyhoz hűséges állampolgárokat, mindenekelőtt a függetlenségért küzdő *Montenegrói Párt* (*Crnogorska stranka*) vezetőjét, Sekula Drljevićot.⁶¹ Az ő pártja a legnagyobb ellenzéki pártnak, a HSS-nek a szövetségese volt (a Föderalista Blokk – Federalistički blok keretében), emellett Drljević közeli barátságot ápolt a HSS elnökével, Stjepan Radić-tyal, és a II. világháború éve alatt Horvátország területén élt.⁶²

A II. világháborút követően létrejött a szocialista Jugoszlávia, amely szövetségi államként hat köztársaságból állt. Montenegró nemhogy az egyik tagállama lett, hanem megkapta a nemzetként való elismerést is, ami ellen a szerbek a kommunista uralom első éveiben nem mertek szembeszállni. Cetinje helyett Titograd (a mai Podgorica) lett a fővárosa, amely az 1953. évi népszámlálás szerint mindössze 13.594 lelket számlált. A legkisebb jugoszláv tagköztársaságban az 1953. évi népszámlálás szerint 466.093 montenegrói élt (az állam összlakosságának 2,8%-a), vagyis kevesebben voltak, mint a két kisebbségi nemzet, a 754.245 (4,5%) főt kitevő albán (a népszámlálás a „siptarok” elnevezést használta), és az 502.175 (3,0%) számláló magyar nemzet.⁶³

Ahogy enyhült a kommunisták nyomása kritikával illették a szerbek Milovan Đilast, a Jugoszláv Kommunista Párt egyik vezetőjét, amiért „kitalálta a montenegrói nemzetet”.⁶⁴ A vezető politikus Tito legszűkebb köréhez tartozott, később pedig Jugoszlávia legismertebb disszidensévé vált. A *montenegrói nemzeti kérdéstről* című cikkében azt állította, hogy a crnogorácok kétségtelenül a déli szlávágion belül a szerb ághoz tartoznak, de idővel önálló nemzetté formálódtak. A szerbektől megkülönbözteti őket a törzsi kötődéseken alapuló közösségi tudat, amely a mai napig megmaradt és e tekintetben egyesek az albánokat tartják a legközelebbi rokonaiknak. A nemzettudat csak a XIX-XX. századfordulón alakult ki, amelyre a szerbekkel azonos hitfelekezet és a nyelvi hasonlóságok hatottak. A cikkében azt állította,

⁵⁹ *Braćo Crnogorci!* In: *Politika*. Beograd, 1924. május 10. 5762. sz. 4. p.

⁶⁰ Александар Стаматовић: *Национални идентитет зеленаша и црногорских федералиста 1918-1941*. In: *Политичка ревија*. 2007. 6 (1) pp.119—139.

⁶¹ Ma leginkább a montenegrói nemzeti himnusz, az *Oj, svijetla majska zoro* („Ó, fényes májusi hajnal”) alkotójaként ismert egykori miniszter és országgyűlési képviselő élete jó példa a nemzetiségi kérdés összetettségéről. Az 1884 született hazafi Zágrábban szerzett jogi doktorátust, majd hazatérve a Montenegrói Királyság igazságügyi minisztere lett. Belépett a szerb Nemzeti Radikális Pártba, aminek köszönhetően 1918-ben kinevezték a belgrádi Igazságügyi Minisztérium osztályvezetőjének. A crnogorácokkal való bánásmód miatt lemondott ezen pozíciójáról és Zimonyban vállalt ügyvédi praxist. Az 1925. évi választásokon mandátumhoz jutott a belgrádi parlamentben, és képviselő maradt 1941-ig (az olasz megszállásig). Eleinte együttműködött az olasz hatóságokkal, majd visszatért Zimonyba (akkor a Független Horvát Állam területére). Onnan 1944-ben Zágrábban telepedett le, végül 1945-ben a partizánok elől menekülő horvátokkal együtt eljutott Ausztriába, ahol ismeretlen tettesek megölték a feleségével együtt. A crnogorai himnusz elfogadása körül sok vita volt, egyrészt szerzőjének személyisége miatt, másrészt pedig azért, mert a szövegét először Zágrábban publikálták 1937-ben. Ezt a népszerű műdalt 2004-ben törvényesen himnusszá nyilvánították, majd a 2007. évi alkotmány tette véglegessé az új himnusz szövegét, amely az elmúlt évtizedekben több változatban jelent meg.

⁶² Lásd Dr. Danilo Radojević „Dr. Sekula Drljević: *Politička misao - izabrana djela*”, Podgorica, 2007.

⁶³ *Popis stanovništva 1953. konačni rezultati za FNRJ i narodne republike*. Savezni zavod za statistiku FNRJ. Beograd, 1959.

⁶⁴ Lásd Berislav Jandrić: *Komunističke represije 1945-75*. In: Hans-Georg Fleck, Igor Graovac (szerk.), *Dijalog povjesničara/ istoričara 9*, Zagreb, 2005. 321-341. p.; Berislav Jandrić: *Hrvatska pod crvenom zvijezdom: KPH 1945-1952*, Zagreb, 2005.; Milovan Djilas: *Rise and Fall*, San Diego - New York - London, 1985. Kovačević, Branislav: *Đilas heroj-antiheroj*, Podgorica, 2006.

hogy a szerbek és a montenegróiak esetében tévednek azok a „hegemonisták”, akik egy nemzetéről beszélnek. Állítása szerint a nemzetké formálás, a nemzeti öntudat kialakulása másként alakult a szerbeknél, illetve a montenegróiaknál. Crna Gorában ez a folyamat egy évszázaddal később történt, mint Szerbiában „és még ma is tart”. Úgy vélte, hogy Montenegróban léteznek a nemzetké válás feltételei, így az önálló terület, a gazdasági összeköttetés, valamint a külön montenegrói identitás érzés. „Egyesek azt mondják, hogy a jövőben – hegemonia nélkül – a szerbek és a montenegróiak egybeolvadnak”, de ez a lehetséges forgatókönyv nem ad okot arra, hogy „mesterségesen, azaz erőszakkal eltöröljék a montenegrói individualitást”. Emiatt „a montenegrói nép szabadságáért és egyenjogúságáért, a nemzeti individualitás szabad kifejezéséért, a föderális jogokért zajló küzdelem az egyetlen út” a szerb és a montenegrói nemzet „egyesítéséhez”, írását pedig azzal fejezte be, hogy: „Mi kommunisták nem 'politikai' okok miatt támogatjuk a föderális Crna Gorát, és nem akarunk szakadást okozni a szerbségen belül. Ezt azért tesszük meg, mert tudjuk, hogy a montenegrói nemzet akaratát fejezzük ki, hiszen a crnagorácok tisztában vannak azzal, hogy ők mások, olyan 'szerbek' akik különböznek a többi szerbtől”.⁶⁵

A kommunista állami vezetés támogatta a legkisebb balkáni nép történetének kutatásait.⁶⁶ A crnagorácok nemzeti identitásának és kultúrájának tudományos vizsgálataira csupán a Jugoszláv Kommunista Párt IV. Kongresszusa (1965 márciusa) után került sor. Ugyanis egyértelművé vált a montenegrói nemzet létezése, de hiányzott a saját nyelv, kultúra, hagyományok, és olyan összetartozás-tudat, amely mindezek megőrzésére és védelmére irányul. 1970-ben a Kommunista Párt elfogadta „A montenegrói kultúra fejlődésének alapelveit”, amely szakított az addig fennállt nemzeti dualizmussal (szerb-montenegrói kettős identitás).⁶⁷ Ekkor polarizálódott a tudományos társadalom, legfőképpen a Podgoricai Nagy Nemzetgyűlés értelmezése kapcsán.⁶⁸ Ez a vita máig megmaradt.

A párt utasítása értelmében a népszámlásokban a köztársaság lakosait montenegrói nemzetiségüként írták össze. 1948-ban Crna Gorában 90,7% montenegrói és 1,8% szerb volt, 1953-ban 86,6% montenegrói és 3,3% szerb, 1961-ben 81,4% montenegrói és 3% szerb. 1971-ben az országban hatodik államalkotó nemzetként elismerték a muzulmánokat (a mai bosnyákokat), ezért jelentősen csökkent a montenegróiak száma (67,2%-ra), ugyanakkor a szerbek száma is növekedett (7,5%-ra). 1981-ben 68,5% montenegrói és 3,3% szerb élt a legkisebb tagállamban. A jugoszláv válság (a koszovói rendkívüli állapot bevezetésétől kezdve) és a szerb nacionalizmus erősödésével jelentősebb változás következett be 1991-ben. Ekkor a szerbek száma megközelítette a tíz százalékot (9,3%), a montenegróiak aránya pedig tovább csökkent. 2003-ban, amikor az országot Szerbia és Montenegró Uniójának nevezték át és három évre elhalasztották a függetlenségi népszavazást, Crna Gorában 43,2% montenegrói és 32%- szerb lakott. Az előbbieket a függetlenség mellett foglalták állást, az utóbbiak a Szerbiával való állami közösséget támogatták, de akár a szorosabb kapcsolatot is elfogadták volna.⁶⁹ A kisebbségek (albánok, bosnyákok, horvátok) segítségével a 2006. május 21-i népszavazáson Crna Gora lakosságának 55%-a a függetlenség mellett voksolt. Ekkor ismét napvilágra került a szerb nacionalizmus ideológusainak már a Jugoszláv Királyság ideje óta

⁶⁵ Milovan Đilas: *O crnogorskom nacionalnom pitanju*. In: Borba, Beograd, 1945. május 1.

⁶⁶ Јагош Јовановић: *Стварање црногорске државе и развој црногорске националности: Историја Црне Горе од почетка VIII вијека до 1918. године*. Цетинње, 1947.

⁶⁷ Adnan Prekić: Crnogorska historiografija i nacionalizam. In: *Ogledi o historiografiji i nacionalizmu u jugoistočnoj Evropi: zbornik radova* / [glavni i odgovorni urednik Amir Duranović]. Udruženje za modernu historiju. Sarajevo, 2019. pp. 51-75., 63. p. V. ö. Cathie Carmichael - Nebojša Čagorović: *Constructing and Rethinking Montenegrin National Identity*. 2006.; Miroљub Јevtić: Uloga religije u identitetu južnoslovenskih nacija, In: *Godišnjak Fakultet političkih nauka*, 2008. Univerzitet u Beogradu. Beograd, 2008, pp. 171-187.

⁶⁸ Dimo Vujović: *Ujedinjenje Crne Gore i Srbije*, Titograd, 1962.; Jadranka Selhanović: *Crnogorska vlast i crnogorsko nacionalno pitanje (dokumenta 1970-1985)*, Podgorica, 2015.

⁶⁹ Szilágyi Imre: Montenegró a függetlenségi népszavazás után. *Külgügyi Szemle*, 5. (2006) 3–4. sz. 111–130.

közismert álláspontja, mely szerint a montenegróiakat a szerbségtől való elszakadásra leginkább a horvátok, főként a zágrábi Jugoszláv (ma Horvát-) Tudományos és Művészeti Akadémia ösztönözte.⁷⁰ Nem véletlen, mondják ők, hogy már a II. világháború első éveitől kezdve a montenegrói hallgatók tömegesen mentek tanulni a zágrábi egyetemre, és ott a crnagorai szuverenista szellemében nevelkedtek. A szerb akadémikusok hangoztatják, hogy „a szeparatizmus első lépése” egy montenegrói identitás létrehozása és fölépítése volt, majd azt követően került sor a politikai-kulturális elszakadásra. Mindez „egy hamisításokra épült nemzeti történelem kidolgozásával valósult meg, amely egyébként a montenegrói szerbek politikai, szellemi és kulturális múltjának eltorzításával párosult”.⁷¹ A szocialista Jugoszláviában a „montenegrói szeparatisták” Podgoricában megalapították a Montenegrói Tudományos és Művészeti Akadémiát (Crnogorska akademija nauka i umjetnosti) mint a szerbtől különálló nemzeti identitás legfőbb hirdetőjét. Az intézmény ideológiai háttérét a zágrábi központú Jugoszláv Enciklopédia és a Miroslav Krleža vezette zágrábi Lexikográfiai Intézmény szerkesztősége adta.⁷² Vagyis a szerb nacionalista körök felfogása szerint a montenegrói nemzet jelentős részben a horvát nacionalisták „projektje”.

A valóságban a montenegrói nemzeti öntudat ébredése szorosan összefügg Slobodan Milošević politikájával, illetve az attól való elhatárolódással. Vele már 1997-ben szakított a podgoricai kormány, amely 1999-ben kegyelemben részesítette mindazokat a sorkatonákat, akik nem voltak hajlandók részt venni a koszovói háborúban.⁷³ A montenegróinak vallók 45%-a szerint a háborús bűnök elkövetése, a szomszéd Dubrovnik belvárosának felgyújtása, a srebrenicai népirtás olyan szégyenfoltok voltak, amelyekért Milo Đukanović elnök 2000-ben jogosan kért bocsánatot a horvátoktól.⁷⁴ Viszont ezt a gesztust a montenegrói szerbek mindössze 13%-a támogatta. Szinte azonos arányban támogatták a hágai székhelyű Nemzetközi Büntetőtörvényszék (ICTY) felállítását (46% montenegrói és 13 % szerb).⁷⁵

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint sem érték el a montenegróiak a lakosság 50 százalékát (45% az arányuk), a szerbek aránya sem csökkent (28,7%) nagyobb mértékben. A

⁷⁰ Leggyakrabban Savić Marković Štedimlija: *Osnovi crnogorskog nacionalizma*, Zagreb, 1937. című kötetét említik, de a *Crna Gora u Jugoslaviji*, Zagreb, 1936. című monográfiát és további két kötetét is még a Jugoszláv Királyság idején betiltották „kommunista propaganda terjesztése miatt”, azért, mert azt állította, hogy a crnagorácok önálló nemzetet alkotnak. Az 1930-tól az 1971-ben bekövetkezett haláláig Zágrábban élt. 1942-ben a II. világháború idején fennállt Horvát Pravoszláv Egyház egyik alapítója volt, a zágrábi Montenegrói Állami Tanács tagja, az *Europa Verlag* könyvkiadó alapítója Sekula Drljevićcsel. Együtt működött a horvát kormánnyal, amiért a háborút követően sok atrocitás érte. 1944. végén Salzburgba költözött gyógykezelésre, ahol 1945-ben a Vörös Hadsereg fogságba ejtette. A következő tíz évet Ukrajna börtöneiben és szibériai gulágban töltötte. Az 1948-ban megszakított szovjet-jugoszláv viszonyt normalizálása után (1955-ben) Markovićot kiadták Belgrádnak. Zágrábban a kerületi bíróság nyolc év fegyházbüntetésre ítélte (HR-HDA-1561-SDS, Presuda Okružnog suda Zagreb, br. 53/56-18. Közli: Stipe Kljaić: Savić Marković Štedimlija o podrijetlu srpskog komunizma i partizanskog pokreta. In: *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 61/2019. pp. 491-515, 496. p. 17. l.) egyebek közt azért, mert kardoskodott Montenegró függetlenségéért. Azonban a letöltött négy év után közkegyelembé részesült. A jugoszláv titkos szolgálat parancsára a gulágban töltött időszakról ezer oldalas jelentést készített, de mivel a kommunista hatóságok betiltották bármilyen tevékenységét, így a kéziratát csak fél évszázaddal később publikálták „Tíz év a gulágban” cím alatt (*Deset godina u gulagu, I-II*, Matica crnogorska. Podgorica, 2004).

⁷¹ Živko M. Andrijašević: Srpstvo u Crnoj Gori. In: *Montenegrina.net Digitalna biblioteka crnogorske kulture*. http://montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_u_xix_vijeku/srpstvo_u_cg.htm.

⁷² Mindezekről lásd részletes leírást: Miša Đurković: Kako se konstruišu nacije: crnogorski slučaj. In: *Sociološki pregled*. XLIV Vol. 1. Beograd, 2010. pp. 3–36. A szerző a tanulmányában pontosan ötvenszer említi meg a „horvát” szót a montenegrói nemzettel kapcsolatban.

⁷³ Beáta Huszka: The dispute over Montenegrin independence. In: *Montenegro in Transition Problems of Identity and Statehood*. Florian Bieber (ed.). Nomos Verlagsgesellschaft Baden-Baden, 2003, pp. 43-62, 45. p.

⁷⁴ Ipsos Strategic Marketing, 2011: 30. Közli: Jelena Džankić: Biti Crnogorac/Crnogorka – rekonstrukcija značenja. In: *Politička misao*, god. 52, br. 3, Zagreb, 2015, pp. 130-158., 142. p.

⁷⁵ U. o.

2020. országgyűlési választások eredménye arra utal, hogy növekedett a szerb etnikum aránya, de konkrét válaszokat csak az új 2021. évi népszámlálás ad.

III. A vallási kérdés

A Balkánon a nemzetté válás csak a XIX. század utolsó évtizedeiben történt meg, annak egyik legfontosabb tényezője a vallási hovatartozás volt. A szerb politikai elit felfogása szerint Szerbia odáig terjeszkedhetett volna, ameddig joghatósággal rendelkezik az ipeki pátriárka (Koszovótól és Macedóniától Szentendréig). Mivel a montenegróiak a nyelvi szempont mellett vallásfelekezetiükre is azonosak a szerb nemzettel, így a közöttük létező megosztottság háttérében a Szerb, illetve a Montenegrói Pravoszláv Egyházhoz való tartozás áll. Emiatt az egyik részük magát crnagorácnak, a másik pedig szerbnek vallja.⁷⁶ Szerbia az egyházi ügyeken keresztül is jelentős befolyást gyakorolt a montenegrói politikai és társadalmi életre.

Mivel az ortodoxok esetében nemzeti egyházakról van szó, így elkerülhetetlen a nemzet-vallás-politika összefonódása. Ezért igyekeznek a szuverenista montenegrói kutatók a két nemzet közötti különbséget egyrészt a törzsi kötelékekre (ami a crnagorácoktól eltérően a szerbekenél nem létezik, ellenben az albánokra jellemző), másrészt pedig a Duclea államiségre visszavezetni.⁷⁷

A 2006. évi függetlenség kikiáltása óta megjelent publikációkban a montenegrói akadémikusok és tudósok (Šerbo Rastoder, Mijat Šuković, Radoje Pajović stb.) tollából megjelent tanulmányokban más megvilágítás alá esett Crna Gora állam- és jogtörténete. Ők azt állítják, hogy egy őshonos nemzet leszármazottai, amelynek népmenevei változtak: előbb *dukljaiak*, majd *zetaiak*, illetve *crnagoracok* voltak. Kiemelik, hogy Duclea (Duklja) lakossága katolikus volt, mivel a tengerparti katolikus papok keresztelték meg a pogány szlávokat még az egyházszakadás előtt.⁷⁸ Duklja lakosait a neves szlovén történész, Ljudmil Hauptman horvátoknak tartotta, a korábbi horvát történetírásban is létezett olyan elmélet, mely szerint a honfoglalás után Crna Gora volt a „Vörös Horvátország”, amíg a horvátok jelenlegi országa „Fehér Horvátország” néven került megemlézésre. Az okiratok azonban nem támasztották alá az ottani lakosság szerb vagy horvát nemzeti identitását.⁷⁹ A témában talán a legnagyobb crnagorai szaktekintélynek tartott Špiro Kulišić számos írásában megállapította, hogy Ducleában kétségtelen a horvátok és a horvát nép jelenléte, de a többségük dukljai volt, ami alatt ő „a szláv, az albán és a vlach lakosság keverékét” értett.⁸⁰

A történészek a lakosság katolikus múltjára építve, azt állítják, hogy Duklja mint „latin föld” kihasználta az egyházszakadást arra, hogy a Szentszék segítségével függetlenné váljék. A pápa által 1077-ben (vagy 1078-ban) megkoronázott Mihailo király, valamint az utódai katolikusok voltak, de később, amikor a szerb Rascia hatalma alá került, a helyi lakosságot a

⁷⁶ Sabrina Ramet: *The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918- 2005*. Indiana University Press. Bloomington, 2006., pp. 255- 285. V. ö. Florian Bieber: *Montenegrin Politics since the Disintegration of Yugoslavia*. In: Bieber, F. (ed.): *Montenegro in Transition: Problems of Identity and Statehood*. Nomos. Baden-Baden, 2003, pp.11-42., 32. p.

⁷⁷ Dušan Đurović: *Dukljanska zemlja*. Geca Kon Beograd, 1939

⁷⁸ Ez az ország az egykori Dalmácia tartomány Prevalis nevű provinciának területén jött létre a X. század közepe táján a Boka Kotorska és a Scuttari-tó körüli területén. Ferdo Šišić: *Ljetopis popa Dukljanina*. Zágráb, 1950. 55. p.

⁷⁹ Ljudmil Hauptmann: Konstantin Porfirogenit o porijeklu stanovništva dubrovačkog zaleđa, In: *Rešetarov zbornik*, Dubrovnik 1931, 22-23. p.

⁸⁰ Špiro Kulišić: *O etnogenezi Crnogoraca*. Pobjeda. Titograd,1980.; Online: *Montenegrin. Ethnic Association of Australia*. <http://www.montenegro.org.au/kulisicspiro.html>; Radoslav Rotković: *Odakle su došli preci Crnogoraca*. Matica crnogorska. Podgorica, 1995 (második kiadás2000).

pravoszláv vallásra térítették. Ennek alátámasztására megjegyzik, hogy a Nemanjicsok lerombolták Ducea összes városát, kivéve Kotort (Cattaro). Az első szerb király öccse Rastko (Szent Szávaaként ma is az egyik legnagyobb tiszteletnek örvendő szerb egyházi és történeti személyiség) 1219-ben ugyan kihirdette a szerb egyház önállóságát, de az csak Dusán cár idején lett autokefál.⁸¹ Az *autokefalitast*, vagyis a nemzeti egyház kánoni önállóságát csak a bizánci pátriárka, mint *primus inter pares* adhatta (adja) meg, amire 1375-ben került sor. A szerb pátriárchátus székhelye Pećben (Pety, Ipek, a mai Koszovóban) volt.

Habár a korabeli bizánci okiratok külön etnikumként jegyezték fel a dukljaiakat, és a cattaroi, raguzai vagy török források sem beszélnek szerb etnikumról, mégis a XIV. századtól az immár Crna Gora elnevezésű térség ortodox vallású és egyházz jogilag az ipeki pátriárkátus (*Pećka Patrijaršija*) alá tartozó lakosságát a szerb néprajzi és földrajzi tanulmányokban kivétel nélkül szerbeknek nevezik. Jovan Erdeljanović etnológus és Jovan Cvijić geográfus, a szerb nemzet egyik etnikumának tartotta őket, illetve a Dinári hegység szerb lakosainak.⁸² Állításaik alapján terjedt el és honosodott meg a tudományos világban is az a nézet, mely szerint a crnagorácok szerb nemzetiségűek, amit még a horvát (magyar) Sufflay Milan is elfogadott. A Kuqi törzsről írva megjegyezte, hogy 1610-ben „ezeknek a dalmatáknak és Kucsiknak az egyik fele szkizmatikus (pravoszláv – a szerző), a másik pedig katolikus” (*questi Dalmatini et Cucci la meta di quali e scismatica e l'altra latina*) volt, „ma pedig ez a törzs szerb”.⁸³ Velük szemben a már említett Špiro Kulišić és utódai azt a nézetet vallják, hogy a „szerb” megjelölés (ahogy a „görög” is) csupán a pravoszláv vallás követőire vonatkozott és nem a nemzetet jelentette. Nikodim Milaš episzkoposz a zárai levéltári anyagokból készített tanulmányában közli egy névtelen katolikus pap 1741. év körüli jelentését, amelyben megjegyzi: „*Gl' Illirici di rito greco tutti generalmente si contengono sotto il nome di Serbi o Serviani...*”⁸⁴ Tehát „a görög szertartású illíreket (vagyis Illirikum lakosai – a szerző) általánosan szerb vagy servianus névvel nevezik.” Változásra került sor az Ipeki Pátriárkátus 1776-ban történt megszűnése után, amikor a Crnagorai Pravoszláv Egyház de jure is függetlenné vált és nem ismert el más fennhatóságot. Az egyházfőt a cetinjei kolostor előtt tartandó egyházi zsinaton választották meg, amely jog csakis az autokefális egyházak jogosítványa lehet. Az 1905. évi alkotmány (Ustav Knjaževine Crne Gore) 40. § szerint „*Montenegróban az államvallás a keleti pravoszláv konfesszió. A montenegrói egyház autokefális.*”

A szerb historiográfia ezzel nem ért egyet, de korábban ebből nem bontakozott ki nagyobb vita, mivel Karagyorgyevics Sándor (Aleksandar Karađorđević) 1920. június 17-én kibocsátott rendeletével a Szerb Ortodox Egyház (*Srpska Pravoslavna Crkva*, SPC) joghatósága alá helyezte az ország valamennyi ortodox vallású alattvalóját (montenegrói, macedón, bolgár stb.).⁸⁵ Jóllehet a crnagorai egyház függetlenségét a király nem kánoni úton szüntette meg, mégis az SzHSz Királyság és a Konstantinápolyi Pátriárkátus közötti 1920. március 18-i megállapodás alapján a Pátriárkátus 2056. sz. határozatával hozzájárult ahhoz, hogy a belgrádi székhelyű szerb egyház legyen az országban az egyetlen elismert ortodox egyház.⁸⁶ A király államegyházzá emelte, holott az országban mindössze 38% pravoszláv

⁸¹ Mivel az 1346. április 16-án Szkopjében megtartott császári koronáztatáson a bizánci pátriárka (a görög-keleti nemzeti egyház legfőbb méltósága) nem akarta lefolytatni az egyházi szertartást, a szerb uralkodó úgy döntött, hogy patriarchátusi szintre emeli föl a szerb egyházat.

⁸² Jovan Erdeljanović: Neke crte u formiranju plemena kod dinarskih Srba, In: *Glasnik Geografskog društva*, Beograd 1920, V.; Jovan Cvijić: *Balkansko Poluostrvo*, Beograd 1931, II, 31 p, 61. p.

⁸³ Milan Šufflay: *Srbi i Arbanasi*, Beograd 1925, 76, 109. p.

⁸⁴ Nikodim Milaš: *Spisi o istoriji pravoslavne crkve u dalmatijsko-istrijskom svjedočanstvu*. CXXVI. sz. Zadar, 1899.

⁸⁵ Mijat Šuković: Narod niko ništa nije pitao. In: *Pobjeda*, Podgorica, 2011. március 10. <http://www.pobjeda.co.me/citanje.php?datum=2011-03-10&id=203297>

⁸⁶ Tomos Vaseljenskog patrijarha Meletija IV i Sv. Sinoda Vaseljenske patrijaršije u Carigradu od 19.2.1922. Az

hitfelekezeti lakos volt.⁸⁷ Az uralkodó rendelete azóta is komoly feszültséget okoz, főként a volt Jugoszlávia felbomlása után önállósodott államok és pravoszláv egyházak (macedón, montenegrói) között.

A Montenegrói Pravoszláv Egyház (*Crnogorska Pravoslavna Crkva, CPC*) felújítására 1993-ban került sor a korábbi központjában, Cetinjeben, ami a szerb papság nagy elégedetlenségét váltotta ki. 1997-ben kézrátétellel Mihailo lett az egyházfő, akit egy évvel később Szófiában kánonilag felszentelt Pimen pátriárka, a Bolgár Pravoszláv Egyház feje. A CPC azóta is küzd az elismerésért, és folyamatos vitában áll a Montenegróban működő SPC-vel.

IV. A nemzeti kérdés

A törzsekben élő crnogoracok nemzetté válása hosszú folyamat volt. Az egyik legtekintélyesebb és legnagyobb montenegrói törzs, a Vasojević a XVIII. században kiterjesztette a hatalmát, fölépítette a közigazgatást, létrehozta a „Vasojevićek 12 pontos törvénye” elnevezésű szokásjogi gyűjteményét. 1809-ben a törzs elszakadt az oszmánoktól és függetlenítette magát.⁸⁸ Egyes délszláv szerzők azt tartják, hogy a törzs által lakott terület „állam” volt, a Vasojević törzs pedig „nemzet”.⁸⁹ Habár ez túlzás, mégis mondható, hogy egyfajta nemzeti öntudat alakult ki, amiről tanúskodik a nevezett törvény „negyedik pontja”. Rögzíti annak a büntetését, aki a „szerbektől” (az ortodoxoktól) lop, vagyis a törzs magát szerbnek tartotta. Az iszlámra áttért törzstagok „árulónak” számítottak, ezért a tőlük való lopást enyhébben bírálták el.⁹⁰

A törvény rendelkezik a *Srbljaci*-nak nevezett hegyvidéki pásztorokról (bevándorlókról, jövevényekről, tehát nem törzsi szervezetben élőkéről) is, akiket a földműves *Vasojevićek* alárendeltjüknek tartottak. A *Srbljaci* elnevezés az ószerb „*Srblje*” (szerbek) névből keletkezett és utal a szerb királyok címében szereplő „*kralj Srbljem*” (a szerbek királya) fogalomra.⁹¹

A törzseket összefogó mindenkori vladika (püspök) a XVIII. századtól a Petrović Njegoš uralkodóházból származott. A dinasztia alapítója Danilo (1697-1735) szerbnek nevezte magát, ahogy utóda, Vasilije (1744-1766) is, aki a Crna Gora történetét lejegyző művében („*Istorija Crne Gore*”, 1754) Montenegrót az egykori szerb császárság utolsó szabad maradékának tartotta. Ő azonban különbséget tett a „szabad” montenegrói nép és a „török elnyomás alatt ragadt szerb testvérnemzet között. Arra a kérdésre, hogy a zömében írástudatlan, hegyekben elszórtan élő nép körében volt-e nemzeti öntudat, nehéz választ találni.

egész szöveg a Montenegrói Pravoszláv Egyház (*Crnogorska Pravoslavna Crkva*) web-oldalán található. http://www.cpc.org.me/latinica/istorija_crkva.php?id=3. (2021. június 14.).

⁸⁷ A diktatúra bevezetését követően, 1929-ben elfogadták a SPC-ről szóló törvényt (Закон о Српској православној цркви, „Службене новине Краљевине Југославије“, број 269-109/1929), egy évvel később a pátriárka megválasztásáról szóló törvényt (Закон о избору патријарха Српске православне цркве, „Службене новине Краљевине Југославије“, број 79-30/1930), majd 1931-ben az SPC Alkotmányát (Устав Српске православне цркве, „Службене новине Краљевине Југославије“, број 275-86/1931.).

⁸⁸ Radoslav Jagoš Vešović: *Pleme Vasojevići*. Sarajevo, 1935. 98. p. Az egész törvényről lásd: Heka László: *A Balkán országainak intézmény- és jogrendszere*. Pólay Elemér Alapítvány tansegédletei. Szeged, 2013., pp. 132-142.

⁸⁹ Jakov Ignjatović: *Memoari. Rapsodije iz prošlog srpskog života*. Beograd. SKZ, 1966., 42. p.

⁹⁰ Miloš Bešić (szerk.): *Etnička distanca u Crnoj Gori*. Cedem Podgorica, 2007; Jelena Džankić: *Citizenship in Bosnia and Hercegovina, Macedonia and Montenegro: Effects of Statehood and Identity Challenges*. Farnham and Burlington: Ashgate 2016

⁹¹ Szeberényi Gábor: *A Balkán, 800 k. – 1389*. In: Sashalmi Endre (szerk.): „Kelet–Európa” és a „Balkán”, 1000–1800. Intellektuális–történeti konstrukciók vagy valós történeti régiók. Pécs, 2007., pp. 279–330.

Az egyetlen kézzel fogható források, a népdalok arra utalnak, hogy nemzeti identitástudat nem létezett, de az Oszmán Birodalomban élő pravoszláv vallású és a Szerb Ortodox Egyház joghatósága alá tartozó déli szlávok kétségtelenül átvették a szerb nemzeti identitást, mivel csak azt ismerhették.⁹² Az állam hiányában ugyanis az egyház maradt az államiság hordozója, tehát érthető módon bírt az ortodox egyház ekkorra civilizációs, közösségformáló erővel.

Ezzel kapcsolatban Živko M. Andrijašević megjegyezte, hogy a XIX. század közepén, Alexandr Gilferding orosz diplomata meglepődött a boszniai látogatása során azon, hogy pravoszláv vallása miatt a helyiek őt is szerbnek tartották.⁹³ Azonban nem lehet elfogadni a montenegrói historiográfia azon állítását, hogy a „szerb” név csupán a vallási hovatartozás megjelölése volt, hiszen kétségtelen a crnogorácok azonosulása a szerb nemzettel. Úgyszintén, a szerb nemzeti eszme nem külföldről került oda, hanem az Montenegróban keletkezett. Ez akkor is igaz, ha Petar Petrović Njegoš udvarában ténykedő egykori szegeci piarista diák Sima Milutinović Sarajlija valójában szerb volt. Ő 1827-től I. Petar vladika titkára és unokaöccsének, a későbbi II. Petar vladikának a tanára volt és a szerb tudatot népszerűsítette.

Tanítványa, I. Petar Petrović Njegoš „Montenegró rövid története” (Kratka istorija Crne Gore) című kötetében azt írja, hogy Montenegró a Szerb Császárság felismerhető része volt, amely önállósodott, miután Szerbia török kézre került. Utóda, II. Petar vladika meggyökerezett a tudatot, hogy egy nemzetről van szó. Nikola herceg (1860-1918) „a legjobb szerbeknek” tartotta a crnogoracokat, a szerb állam magjának pedig Zeta területét, amelyről származott a Nemanjić ház alapítója Stefan Nemanja is. A szerb identitás és a Nemanjić házzal való kapcsolat felvállalásának egyik okaként felhozható az, hogy a knjaz abban reménykedhetett, hogy orosz segítséggel ő lesz majd az egységes szerb állam (Szerbia és Montenegró) uralkodója az oszmánok elűzését követően.⁹⁴ Az oroszok ugyanis az osztrák barát Obrenovicsék helyett az oroszokhoz végtelenül hűséges Nikola knjazt megfelelőbbnek tartották a balkáni céljaik megvalósításához. Jóllehet nem tűnik túl valószínűnek, hogy a cár egy ilyen kis ország vezetőjére bízta volna a balkáni ügyeit, mégis Nikola a crnogorai oktatási rendszert is módosította annak érdekében, hogy az egységes szerb nemzetről szóló elméletet hangsúlyozza.

A közéletben is érvényesült az a diskurzus mely szerint a szerb államiság politikai kontinuitása Montenegróban érvényesül, ahol a „szerbek” szabadon élnek, amíg Szerbiában a törököknek vannak alávetve. Emiatt logikusnak tartották, hogy Szerbia felszabadítása után Montenegró körül egyesülnek „a szerb földek”, amelyek élén a Petrović, és nem pedig az Obrenović vagy a Karađorđević uralkodó ház áll. Annál is inkább, mert a művelt, tanult férfiakból álló montenegrói Petrović-Njegoš uralkodóház 200 évig irányította az országot, amíg a szerb Obrenović (az írástudatlan Miloš herceg gazdag sertéskereskedő volt) vagy Karađorđević (a Vasojević törzs leszármazottai eredetileg napszámosok voltak) paraszt származású dinasztiák voltak. Ezért Cetrinjeban azt híresztelték, hogy a szerb uralkodói koronát, amellyel Dusan cárt is megkoronázták, a karlócai metropolita Mojsije Putnik 1784-ben ajándékozta a montenegrói vladikának és híres költőnek I. Petar Petrović Njegošnak annak beiktatása alkalmából. Ezzel a koronával történt meg 1910. augusztus 28-án I. Nikola megkoronáztatása azzal az üzenettel, hogy ő a Szerb Császárság letéteményese és folytonosságának továbbvivője.⁹⁵ Mégis rövidesen változás történt és Nikola magát etnikai montenegróinak tartotta és legfőbb célja lett országa függetlenségének megőrzése.

⁹² Živko M. Andrijašević: Srpstvo u Crnoj Gori http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_u_xix_vijeku/srpstvo_u_cg.htm

⁹³ U. o.

⁹⁴ U. o.

⁹⁵ Dimitrije Bukvić: Kruna Petra Prvog jedina sačuvana od zaborava. In: *Politika* Beograd, 03.06.2017., szombat,

V. A történelmi tények eltérő interpretálása

A történelmi tények értelmezése terén mindkét nemzet esetében tapasztalható *sui generis* típusú mítosz főként az értelmiségi, illetve akadémiai körökben. Az eredetiségről szóló mítosznál a nagyobb nemzet igyekszik bizonyítani, hogy a kisebb és vele rokon nemzet nem létezik, hanem vele azonos nép, a kisebb nemzet pedig ezt cáfolni próbálja olyan érvekkel, amelyek arra utalnak, hogy semmi köze sincs az őket kisajátítani kívánó nemzettel. Tehát a szerb nacionalisták igyekeznek bizonyítani azt, hogy a montenegrói nemzet nem „létezik”, amíg a crnagorácok hangsúlyozzák, hogy az eredetük más, mint a szerbeké, amit az is bizonyít, hogy az egyik legfontosabb jellemvonásuk – a törzsi szövetség – a szerbeknél egyáltalán nincs. Kiemelik, hogy ők dukljaiak, eredetileg katolikusok, valamint, hogy a „szerb” megjelölés, amelyre uralkodóik hivatkoztak csupán arra utalt, hogy a pravoszláv vallás követői.

A szerb érzelműek a történelmi tényeket úgy értelmezik, hogy Montenegro kapitulált 1916-ban, amíg a montenegróiak csupán megszállásról beszélnek, mivel Nikola király nem hatalmazta fel az otthon maradt csonka kormányt a békeszerződés aláírására.⁹⁶ Ezért Crna Gora hadban álló fél maradt, mint a szintén megszállt Belgium és Szerbia. A szerb érzelmű crnagorácok és a szerb historiográfia azonban azt állítják, hogy az 1916. évi kapituláció után Crna Gora legyőzött állam lett és nem pedig hadban álló fél, mint Szerbia. 1918-ban tehát vesztes országgént került a szövetségesek ellenőrzése alá. Ezek alapján pedig a háború végén a népe jogosult volt dönteni a jövőjéről, amit a választások után meg is tett, amikor az ún. podgoricai népgyűlésen Szerbiához csatlakozott.⁹⁷

A fenti döntést azonban a montenegrói parlament annak 100. évfordulóján 2018. november 29-én semmisnek nyilvánította.⁹⁸ Az elfogadott parlamenti határozat szerint a szuverén és nemzetközileg elismert Crna Gora államcsíny útján lett a Szerb Királyság része, mert a podgoricai népgyűlés nem volt legitim intézmény, mert nem tükrözte az ország lakosságának szabad akaratát.⁹⁹ Mindezért az ott hozott döntések sértették a nemzetközi jogot, annak ellenére, hogy a nagyhatalmak hallgatólag elismerték a fait accompli-t. A Sz-H-Sz Királyság megalakulását követően a franciák 1920-ban, az USA és Nagy Britannia pedig 1921-ben szakították meg a diplomáciai kapcsolatot a legkisebb balkáni országgal. Végül 1922-ben Olaszország is elismerte a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot és ezzel elfogadta Montenegrónak Szerbiához való csatlakozását.

<http://www.politika.rs/sr/clanak/382052/Drustvo/Kruna-Petra-Prvog-jedina-sacuvana-od-zaborava>. A korona ma is a cetinjei kolostor múzeumában látható (Riznica cetinjskog manastira <https://www.montenegro.travel/objekti/riznica-cetinjskog-manastira>). Vannak azonban akik tagadják ennek eredetét, kiemelve, hogy későbbi időkből származik. Így Nebojša Damnjanović, a Szerb Történelmi Múzeum kustos-tanácsadója szerint csak I. Petar Karađorđević 1904. évi koronája maradt meg, aki egyébként az egyetlen megkoronázott 19-20. századi szerb uralkodó. Lásd: *Politika* Beograd, 03.06.2017., <http://www.politika.rs/sr/clanak/382052/Drustvo/Kruna-Petra-Prvog-jedina-sacuvana-od-zaborava>

⁹⁶ Lásd: Jevto A. Ružić: Crna Gora u danima krize krajem 1915. i početkom 1916. godine. In: *Matica crnogorska*. br. 64, zima 2015. pp. 193-248. <http://www.maticacrnogorska.me/files/64/11%20jevto%20a.%20ruzic.pdf>;

Mario Đurović: Kralj nije potpisao kapitulaciju. In: *AntenaM*. <https://www.antenam.net/istorija/101621-kralj-nije-potpisao-kapitulaciju>; Željko Karaula: „Crnogorska elita” u logoru Karlstein (1916-1918). In: *Matica crnogorska*, br. 66, ljeto 2016., pp. 257-278. https://bib.irb.hr/datoteka/806222.Crnogorska_elita_u_logoru_Karlstein.pdf

⁹⁷ Jovan Markuš: Kapitulacija i okupacija Crne Gore u Prvom svetskom ratu. <https://izmedjusnajjave.rs/>.

⁹⁸ A 81 fős Nemzetgyűlésben 61 honatya szavazott: 46 képviselő a rezolúcióra 15 ellene voksolt.

⁹⁹ Predrag Milić: Usvojena rezolucija u CG parlamentu: Poništene odluke Podgoričke skupštine. In: Glas Amerike. <https://www.glasamerike.net/a/crna-gora-parlament-deklaracija/4680369.html>; Većinom glasova usvojena Rezolucija o Podgoričkoj Skupštini <https://kodex.me/clanak/177796/vecinom-glasova-usvojena-rezolucija-o-podgorickoj-skupstini>; Usvojena Rezolucija, odluke Podgoričke skupštine proglašene ništavnim. <http://rs.n1info.com/Region/a440127/Usvojena-Rezolucija-odluka-Podgoricke-skupstine-proglasene-nistavnim.html>

A nemzeti kedélyeket leginkább a 2019. évi a *Vallásgyakorlás szabadságáról szóló törvény* elfogadása borzolta. A törvény szerint az egyházaknak igazolniuk kell, milyen ingatlanjaik voltak 1918 előtt, vagyis Montenegró függetlenségének idején.¹⁰⁰ A Szerb Ortodox Egyház felismerte, hogy a törvény ellene irányul, mivel a tulajdonában lévő jelentős számú ingatlant, műemlék jellegű középkori templomot és kolostort veszíthetne el és visszaszállnának az államra. Az SPC körül gyülekező hívek tömegtüntetéseket szerveztek, amelyeken szerbiai és a boszniai szerb köztársaságbeli hittestvéreik is megjelentek. Podgorica ezekben a rendezvényekben politikai provokációt látott, de utólag belátta, hogy azok vezettek a kormány 2020. évi választási vereségéhez és az erős nemzeti ellentétek kiújulásához.

A választások végeredményét a legtöbb elemző Milo Đukanović államfő és a harminc évig kormányzó Szocialisták Demokratikus Pártjának (DPS) vereségéként aposztrofálják, melynek legfőbb oka abban kereshető, hogy maga ellen fordította a Szerb Pravoszláv Egyházat. A szokatlanul magas (majdnem 76%-os) részvételű voksoláson a DPS 143.548 (35.06 %) szavazatot kapott, de a baloldali szövetségeseivel, valamint a bosnyák és az albán kisebbségi pártokkal együtt 40 mandátumhoz jutott (a horvát párt ezúttal nem jutott be a parlamentbe, így a többséghez hiányzott az ő mandátumuk).¹⁰¹ Vele szemben a szerb-orosz-barát koalíciós kormány összesen 41 képviselőhellyel rendelkezik és átvette az ország irányítását.¹⁰²

Mivel a leköszönő kormány „Nyugathoz” közeledő politikát folytatott, és 2017-ben csatlakozott a NATO-hoz, ezért kérdéses mely irányba folytatja az állam az útját. Az új kormány első lépéseinek egyike (2020. december 29-én a 4. parlamenti ülésén) a vallásgyakorlásról szóló törvény módosítása volt, mégpedig a szerb egyháznak kedvező módon. Azonban az egyik honatya lemondása miatt a helyébe lépő képviselőasszony mandátumával kapcsolatos eljárási kérdés merült fel. Ezért a köztársasági elnök az alkotmány 94. § (1) bek.-re való hivatkozással 2020. december 31-én 01-2327/20. sz. határozatával újabb tárgyalásra küldte vissza a törvényt a parlamenthez.¹⁰³ Mindkét határozat keltezéséből is kitűnik, mennyire fontosnak tartja a két fél a tárgyi kérdést.

VI. A montenegrói politikai pártok és a nemzetiségi kérdés

A volt Jugoszlávia felbomlását követően az 1992. április 27-én kikiáltott Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban (JSZK, más néven Kis-Jugoszlávia) még nem létezett „montenegrói kérdés”. A Jugoszláviához való kötődési szintjét alátámasztja az 1992. évi Crna Gora-i népszavazás eredménye, amelyen a lakosság 95,65%-a a Szerbiával való szövetségre voksolt és csak 3,14% (8.755 fő) volt ellene.¹⁰⁴ A népszavazást a montenegrói kommunista

¹⁰⁰ „Sva Evropa zna da su Crnogorci nacija, samo Srbi to dovode u pitanje”: Oštra retorika zbog predloga zakona o veroispovesti. In: *Nedeljnik.rs* 2019. 6. 15. <https://www.nedeljnik.rs/sva-evropa-zna-da-su-crnogorci-nacija-samo-srbi-to-dovode-u-pitanje-ostra-retorika-zbog-predloga-zakona-o-veroisповesti/>

¹⁰¹ Đukanović eddigi koalíciós partnerei közül a szociáldemokraták (Socijaldemokrati) 16.769 (4,10%), a Bosnyák Párt (Bošnjačka stranka) 16.286 (3,98%), az Albán Lista (Albanska Lista) 6.488 (1,58%), az Egyhangú Albán Koalíció (Albanska koalicija Jednoglasno) 4.675 (1,15%), valamint a Ranko Krivokapić vezette SDP 12.839 (3,14%) szavazatot kaptak.

¹⁰² „A Montenegró jövőjéért” elnevezett koalíció 133.267 (32,55 %) szavazatot kapott, „A béke a mi nemzetünk” nevű pártszövetség 51.297 (12,53 %) és a „Fekete Fehéren” nevű koalíció 22.649 (5,53%) szavazattal jutottak a parlamentbe.

¹⁰³

http://www.predsjudnik.me/view_page.php?id=1291&fbclid=IwAR3HuQJYXm1jZBKWjil_xIZBvl2CHN_iGQj-DNXhhp907zZsrIrdN2wfAwo

¹⁰⁴ Az ország 421.549 választópolgár közül az urnához járult 278.382 (66,04%) fő. Ebből 266.273 (95,65%) igennel, 8.755 (3,14%) fő nemmel szavazott. *Službeni list Republike Crne Gore, Broj 10*. Titograd, 1992. március 6. 1. p. A népszavazást bojkottálta a két legnagyobb ellenzéki párt, a hazafias Liberális Párt, illetve a

párt utódja, a Szocialisták Demokratikus Pártja (*Demokratska partija socijalista*, DPS) írta ki.¹⁰⁵ Mivel a DPS megörökölte a párt infrastruktúráját, valamint tagságának és vezetőségének nagy részét, ezért olyan erősen pozícionálódott, hogy harminc évig egyetlen politikai erő sem tudta megkérdőjelezni a hatalmon maradását. A párton belül azonban 1997-ben történt szakadás a paradigmaváltás miatt történt. Addig a DPS a szerb és jugoszláv föderáció leghűségesebb híve, a szerb érzelmű politizálás képviselője volt. Jugoszlávia felbomlása pillanatában (1991-ben) a Crna Gora két vezető politikusa a 35 éves Momir Bulatović köztársasági elnök és Milo Đukanović kormányfő (29 évesen vette át ezt a tiszteket 1989-ben, mint Európa legfiatalabb miniszterelnöke) voltak Szerbia és Slobodan Milošević leghűségesebb szövetségesei. Hat évvel később azonban Milo Đukanović egyre távolodott Szerbiától, amelyhez Bulatović továbbra is hűséges akart maradni. Ez utóbbi volt 1989-től a Montenegrói Kommunista Párt elnöke, majd annak megszűnése után 1991-ben lett a DPS vezetője. 1997-ben a pártnak döntenie kellett arról, hogy a két irányvonal közül melyiken folytatja politizálását.¹⁰⁶ Đukanović szárnya nyert, így Bulatović leváltását követően a párt élére ideiglenesen Milica Pejanović állt, majd tőle vette át 1998 októberében Đukanović a párt irányítását, mindmáig. Azt, hogy Crna Gora a saját útját akarja járni, bebizonyította az 1998. évi köztársasági elnökválasztások eredménye is. Bulatović köztársasági elnök alulmaradt az egykori legközelebbi munkatársával, Montenegró miniszterelnökével szemben. Vereségét követően kilépett a DPS-ből és létrehozta a Szocialista Néppártot (*Socijalistička narodna partija*, SNP) az addigi pártjának szerb érzelmű szárnyából. Ez utóbbi azonban az ellenzék szerepére szorítkozott éppúgy, mint számos kisebb párt, amelyek közel sem tekinthetők stabilnak, hiszen előfordult az is, hogy egyesek egy választási cikluson belül keletkeznek és eltűnnek. Ennek oka részben a párton belüli frakciók keletkezése, illetve a pártvezetőkkel szembeni elégedetlenség.

A DPS tehát 1997-ben szakított az addigi politikájával és lényegében átvette a szuverenista Liberális Szövetség (ma Liberális Párt) programját, a független Montenegró, a nemzeti szimbólumok (a történelmi lobogó, címer, himnusz) és egyéb nemzeti identitásra vonatkozó elemekkel együtt. Így a két legnagyobb ellenzéki párt közül csak a szerb érzelmű Néppárt maradt a DPS ellenfele. Milo Đukanović pártelnök és államfő megvalósította az állam függetlenségét, az alkotmányban pedig rögzítette a korábbi államisággal való folyamatosságra utaló rendelkezéseket. Innentől kezdve a DPS a nemzeti identitás és a függetlenség letéteményese, illetve a nyugati integrációk legfőbb szószólója és megvalósítója. Szövetségesei az albán, bosnyák és horvát kisebbségi pártok, a Szociáldemokrata Párt a Szociáldemokraták (SD), illetve más szuverenista politikai szervezetek.¹⁰⁷

Ebből kifolyólag a DPS szemszögéből az ellenzék csak szerb, orosz vagy más érdekek képviselője lehet. Jóllehet az ellenzéki politikai tömörülések rövid tartamúak, továbbra is gyakran feloszlanak, mégis az elmúlt években összefogtak és különböző pártszövetségekbe, koalíciókba tömörültek.

A szerb-barát Demokrata Front (DF) először a 2012 évi választásokon jelentkezett, mint három párt – az Új Szerb Demokrácia (*Nova srpska demokratija*, NSD), a Reformmozgalom (*Pokret za promjenu*, PZP) és a Demokrata Egységpárt (*Demokratska stranka jedinstva*, DSJ) – politikai koalíciója. A *Nova srpska demokratija* elődje az 1998-ban keletkezett Szerb Néppárt (*Srpska narodna stranka*), amely kisebb nagyobb átalakuláson ment

szerb nemzeti érdekeket képviselő Néppárt.

¹⁰⁵ Marko Savić - Dubravka Popović: *Prezidencijalizacija političkih partija i unutarstranačka demokratija u Crnoj Gori*. Centar za monitoring i istraživanje CeMI. Podgorica, 2017.

<https://cemi.org.me/wp-content/uploads/2017/06/Prezidencijalizacija-politi%C4%8Dkih-partija-i-unutarstrana%C4%8Dka-demokratija-1.pdf>

¹⁰⁶ Slobodan Racković: Crnogorski rulet. Razlaz Mila i Momira. In: *NIN*, Beograd, 2021. március 28.

[Magazin NIN - 2413, 28 MAR 1997](#). (2021. június 15.)

¹⁰⁷ Socijaldemokrate Crne Gore – Program. [SDCG-Program.pdf](#). 2021. június 15.

át. A Reformmozgalom a nem-kormányzati szervezetből, a Reformcsoportból (*Grupa za promjenu*) alakult párttá. Az ország demokratizálásáért küzdött, a DPS ellenzékeként. A 2006. függetlenségi népszavazáson nem kampányoltak, de az akkori szervezet igazgatója, a mai pártelnök Nebojša Medojević nyíltan vállalta, hogy a függetlenségre voksol.¹⁰⁸ A 2007. évi alkotmány elfogadására is szavaztak, jóllehet a hivatalos nyelv meghatározásánál a montenegrói mellett a szerb nyelv felvételért is szállt síkra. Nem támogatta a Koszovó függetlenségének elismerését sem, mert az a Szerbiával szembeni állásfoglalás jele. Ezen a párton belüli szakadásra került sor, amikor a vezetőség a SNP és a NSD pártokkal való koalíció mellett döntött. Ekkor a montenegrói érzelmeik kiléptek és megalakították a Montenegrói Demokratikus Centrumot (*Demokratski centar Crne Gore*).

A Demokrata Egység Párt (*Demokratska stranka jedinstva*, DSJ) a 2006. választások előestéjén jött létre, miután az SNP alelnöke Zoran Žižić azzal vádolta meg az akkori pártját, hogy nem tett eleget ahhoz, hogy a függetlenségi népszavazás végeredménye másképpen alakuljon. Az általa létrehozott DSJ a Szerb Néppárt szövetségese lett. Hozzájuk csatlakozott a Szocialista Néppárt (*Socijalistička narodna partija*, SNP) tagjainak jelentős része. Ugyanis az SNP hajlandó volt csatlakozni a DF-hez, amennyiben a listán a jelöltek felét ez a párt adja, a másik felét meg a további három párt. Miután ezt elutasították az SNP tagjainak jelentős része csatlakozott a Demokrata Fronthoz.

Újabb pártátalakulási folyamatra kerül sor 2015-ben, amikor olyan polgári politikai párt jött létre, amelyekre már nem a nemzeti hovatartozás (habár mindannyian montenegróinak vallják magukat) melletti elkötelezettség a jellemző, hanem az, hogy a DPS ellen politizálnak. Ezek közül a *Demost* a Demokratikus Front korábbi elnöke (2015-ig), a neves professzor és diplomata Miodrag Lekić alapított meg, miután távozott a DF-ből. Az európai integrációk felé nyitottak, a politikai programjukban kiemelik, hogy nem támogatják sem az állam beleszólását az egyház ügyeibe, sem az egyház politizálását.¹⁰⁹ Polgári-demokratikus értékeket és nem a nemzeti alapon való politizálást emelik ki célként a Demokraták (*Demokrate*),¹¹⁰ és az „URA” Polgári Mozgalom (*Građanski pokret “URA”*) A Pozitivna Crna Gora (Pozitív Montenegro) egyik szárnyából kialakult URA (Ujedinjena reformska akcija) rövidítés jelentése Egyesült Reformakció.

Az ellenzéki tábor szerint a DPS és Milo Đukanović államfő a 2016. évi választásokat annak köszönhetően nyerte meg, hogy a választás napjára tervezett államcsínyt és az elnök elleni merényletet megakadályozta. Mivel a XX. század elején ilyen összeesküvés már előfordult, így a montenegróiak a 2016-os eseményeket a nemzeti függetlenség és az euroatlanti integrációk elleni támadásként élték meg. A szerb elemző Miroslav Samardžić szerint Đukanović a 2020-as választások előtt „szándékosan okozott válságot” azzal, hogy megszavaztatta a parlamenttel a Vallásgyakorlás szabadságáról szóló törvényt (*Zakon o slobodi vjeroispovjesti*).¹¹¹ A nevezett szerb elemző szerint Podgorica azt várta, hogy a törvény elleni tüntetések zavargásokba torkollnak és akkor a karhatalmi szervek „rendet teremtenek”. Nehezen tudjuk elképzelni, hogy bármelyik ország vezetésének az lenne a célja, hogy kormányellenes zavargások törjenek ki, mégis előfordulnak ilyen elméletek is.

A valóság az, hogy a DPS-el szemben nagyon széles és heterogén szövetség alakult ki, így nem meglepő, hogy a 2020 augusztusában megtartott választások után megszűnt a rendszerváltás óta tartó uralma. Az állam irányítását egy igen vegyes összetételű, három

¹⁰⁸ Medojević ce glasati za nezavisnu Crnu Goru. In: *Pcnen*. 2006. 02. 14.

<https://www.pcnen.com/portal/2006/02/14/medojevic-ce-glasati-za-nezavisnu-crnu-goru/> Letöltve: 2021. június 10.).

¹⁰⁹ Program demosa. (Programska deklaracija). [Program politicke partije DEMOS](https://www.demos.me/). 2021. június 15.

¹¹⁰ Pobjeda, a ne podjele. Program. [Program-DCG.pdf \(demokrate.me\)](https://www.demokrate.me/). A pártot az SNP tagjainak egyik része hozta létre.

¹¹¹ Miroslav Samardžić: Crna Gora nakon izbora. H-Alter, Zagreb. <https://www.h-alter.org/vijesti/crna-gora-nakon-izbora>.

pártkoalícióból álló kormány vette át. A 27 mandátummal bíró Montenegró Jövőjéért (Za budućnost Crne Gore), a tíz honatyát felsorakoztató Béke a mi nemzetünk (Mir je naša nacija) és a négy képviselő támogatását élvező Fekete Fehéren (Crno na bijelo) vették át a kormányzást. Közülük a szerbek és a Szerb Pravoszláv Egyház érdekeit képviselő Montenegró Jövőjéért tagjai a Demokrata Front (Demokratski front, DF), a Szocialista Néppárt (Socijalistička narodna partija Crne Gore, SNP), az Igazi Montenegró (Prava Crna Gora, PCG) és több kis parlamenten kívüli párt (Ujedinjena Crna Gora, Radnička partija, Partija udruženih penzionera i invalida, Jugoslovenska komunistička partija Crne Gore, Srpska radikalna stranka, Stranka penzionera invalida i socijalne pravde).¹¹² A Béke a mi nemzetünk szövetséghez tartoznak a Demokraták (*Demokrate*), a Demokratikus Montenegró (*Demokratska Crna Gora*), a DEMOS, a Rokkant Nyugdíjasonk Pártja (*Partija penzionera invalida i restitucije*), és Az Új Baloldal Polgári Mozgalom (*Građanski pokret Nova ljevica*). Ezek a pártok magukat montenegróiaknak tartják, a szerbeket testvérnemzetnek tekintik és Szerbiával szoros baráti viszonyt kívánnak ápolni. Milo Đukanović és a DPS szerintük minden baj okozói, így azok leváltásáért szálltak síkra. Ezért koalíciós partnerként támogatták a Montenegró Jövőjéért elnevezésű szerb érzelmű koalíciót. Hasonló okok motiválták a Fekete Fehéren elnevezésű koalíciót is.

Az országra a választások után is jellemző a megosztottság, a nemzeti identitások körüli vita, és felerősödtek a nemzeti, illetve vallási (muszlimokkal szembeni) villongások. Még a kormányzó pártszövetségek sem egységesek. Ugyanis amíg a Nebojša Medojević vezette *Pokret za promjene* és a miniszterelnök-helyettes Dritan Abazović pártja a *Crno na bijelo* polgári pártok és mondhatni nyugat-barátiak, addig a többi szövetségesük a kormányban inkább szerb barát pártoknak nevezhetők. Jóllehet Abazović pártja mindössze négy képviselővel rendelkezik, de nélküle nincs meg a parlamenti többség.

VII. A választási eredmények

A választási eredmények kihirdetése után nagy volt a visszhang, mivel megszűnt a DPS uralma. A médiumok emiatt azt sugallták, hogy veszélybe került az ország nyugatbarát politizálása, az ország függetlensége stb. A lakosság körében – főleg a crnagorai szuverenistáknál – aggodalommal tekintenek az ország jövőjét befolyásoló hatalmi döntésekre. Elterjedt az a nézet, mely szerint a parlament nem szavazhat meg egyetlen olyan törvényt sem, amely ellenkezne az orosz-szerb érdekekkel, mert a kormány azok elkötelezettje. A montenegrói szuverenisták szerint a biztonsági szolgálatban is beszivárogtak az ilyen elemek.¹¹³ A montenegróiak szerint leginkább őket veszélyezteti a Szerbiából elindult „szerb világ” (Srpski svet) elnevezésű kezdeményezés melynek célja külhoni szerbekkel való összefogás. Mindezek ellenére a jogászok és az elemzők egyetértenek, hogy az új kormány nem módosíthatja sem az ország külpolitikáját (az állam NATO tagságát vagy Koszovó elismerésének visszavonását), sem a nemzeti szimbólumokat. Azokról ugyanis az alkotmány rendelkezik, annak módosítására pedig kétharmados többség szükséges, ami a jelen konstellációban nehezen valósulhatna meg. Sőt, az államforma, kormányforma, a nemzeti identitás kérdéseit illetően az alkotmány 157. § további korlátozásokat ír elő akként, hogy az 1, 2, 3, 4, 12, 13, 15, 45 és 157. § módosítása csak népszavazás útján eszközölhető ki, amennyiben a referendumon a módosításra voksol az állam valamennyi választópolgárának háromötöde.

¹¹² A Skupštinában 21 DF, 10 MNN, 5 SNP, 4 URA és egy PCG párt képviselője ül.

¹¹³ Mirjana Dragaš: *Uzroci ponašanja Srbije: Analiza odnosa Srbije prema regionu i smjernice za odgovor Crne Gore i zapadnih saveznika*. Identitetski istraživački centar2021. majus 22. <https://iic.antenam.net/uzroci-ponasanja-srbije-analiza-odnosa-srbije-prema-regionu-i-smjernice-za-odgovor-crne-gore-i-zapadnih>

Az alkotmány 1-2. § előírja, hogy Montenegró *független és szuverén köztársaság, polgári, demokratikus, ökológiai és szociális igazságon alapuló jogállam, amelyben a szuverenitás hordozója a montenegrói állampolgár.* A 3. § hozzáteszi, hogy *az állam területe egységes és eltulajdoníthatatlan,* a 4. a *himnusról, címerről és lobogóról rendelkezik,* a 13. § pedig arról, hogy *a hivatalos nyelv a montenegrói.* A 15. § 4. (bek.) rögzíti, hogy *Crna Gora nem léphet olyan szövetségbe más országgal, ha ezzel elveszíti a függetlenségét és teljes nemzetközi szubjektivitását,* végül a 45. § rendelkezik az *aktív és passzív választójogról.* Tehát ezen cikkelyek megváltoztatása csak akkor történhetne meg, ha Montenegró valamennyi választópolgárának 66,67%-a a népszavazáson így döntene. Ismerve a helyi viszonyokat erre kevés esély van. Ezért a szerb érzelműek nem tudják az országot esetleg többnemzetiségűvé (szerb-montenegrói) átformálni, vagy a szerb nemzetiségűeket valami más módon előnyös helyzetbe hozni az alkotmányban leírtakhoz képest.

2021. június 17-én a kormány eddigi legnagyobb kihívása elé került, miután a parlament menesztette Vladimir Leposavić igazságügyi, emberi- és kisebbségi jogok miniszterét, a SPC jogi képviselőjét.¹¹⁴ Az 1984-es montenegrói születésű jogász remek CV-vel rendelkezik. A Robert Schumann alapítvány ösztöndíjasa és a Fulbright ösztöndíj nyertese, egyetemi oktató Belgrádban tízes átlaggal (Szerbiában az egyetemek osztályzatai öttől tízig terjednek) szerzett jogi diplomát, 2016-ban a szerb fővárosban doktorált a kisebbségek nemzetközi jogvédelme területére szakosodva. Továbbképzésen volt a washingtoni Jogi Karon, jogtanácsosként dolgozott a belgrádi ENSZ Menekültügyi Hivatalban, majd 2008-tól a podgoricai Mediteran nevű jogi kar tanára és korábban a belgrádi Union egyetemen is tanár volt.¹¹⁵ A politikában már 2012-ben jelentkezett a szerb koalíció tömeggyűlésein, két évvel később magára hívta a figyelmet az ország NATO-hoz csatlakozás elleni beszédével.

Nagy visszhangot kapott a 2021. március 26-i parlamenti válasza a „miniszteri óra” nevű meghallgatáson, amelyen a miniszterek felelnek a nekik előzetesen feltett kérdésekre. A DPS képviselője hozzá címezte a srebrenicai népirtással kapcsolatos kérdését. Leposavić válaszában nem csak a népirtást kérdőjelezte meg, hanem a Nemzetközi Büntetőtörvényszék tevékenységét is. Beszéde olyan reakciókat váltott ki, hogy a SPC-hez szintén közelálló Zdravko Krivokapić miniszterelnök először lemondásra hívta fel a párton kívüli tárcavezetőt, majd ennek megtagadása után április elején kezdeményezte menesztését. Arra hivatkozott, hogy a kormány nem ért egyet a miniszter nézeteivel, habár ez nem igaz a teljes minisztertanácsra. A Skupština szerbbarát többsége természetesen a miniszter mellé állt, az egyik koalíciós partner a szavazásnál tartózkodott, viszont az URA Polgári Platform az ellenzékkel együtt szavazott. Így a végén 43-an támogatták a miniszter menesztését, tízen tartózkodtak, míg a szerbbarát Demokratikus Front 27 honatyája ellene szavazott.

A szerb blokk újabb veresége következett ugyanezen a napon, mert a Skupština elfogadta a srebrenicai népirtásról szóló határozatot 55 igen, 19 nem szavazattal, hét tartózkodás mellett.¹¹⁶ A javaslatot Ervin Ibrahimović, az ellenzéki Bosnyák Párt (Bošnjačka stranka) nevében nyújtotta be. Elfogadásával Montenegró elhatárolódik minden nyilatkozattól, tétől vagy politikai megnyilvánulástól, amely tagadja a srebrenicai népirtást, július 11-ét (ezen a napon 1995-ben mészároltak le a szerbek nyolcezer bosnyákot vagy az 1995 előtti elnevezésük szerint muzulmánt) pedig a srebrenicai áldozatok emléknapjának nyilvánította.¹¹⁷ A határozat elfogadását támogatta 40 ellenzéki képviselő, valamint a

¹¹⁴ Leposavić razriješen. In: *Vijesti Podgorica* <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/548987/leposavic-razrijesen>.

¹¹⁵ Ko je др Владимир Лепосавић? In: *In4s*. <https://www.in4s.net/ko-je-vladimir-leposavic/>.

¹¹⁶ Usvojena Rezolucija o Srebrenici. In: *Danas* Beograd. <https://www.danas.rs/svet/crna-gora-usvojena-rezolucija-o-srebrenici/>.

¹¹⁷ Montenegro passes resolution condemning Srebrenica genocide. In: *Al Jazeera*. [Montenegro passes resolution condemning Srebrenica genocide | Genocide News | Al Jazeera](https://www.aljazeera.com/news/2021/06/17/montenegro-passes-resolution-condemning-srebrenica-genocide/).

Demokraták (mind a tíz) és az URA négy képviselője. Végül a Reformpárt (Partija za promjene) egy képviselője igennel szavazott, négyen pedig tartózkodtak. Mindössze a DF 17 képviselője, valamint az SNP két honatyája szavazott ellene, de ez utóbbi párt sem foglalt egységes álláspontot, mivel három tagja tartózkodott.¹¹⁸

A történetek után újabb tüntetések, utcai konfliktusok, a SPC hívei és az ellentábor (a montenegrói hazafiaknak nevezett csoportok) közötti szóváltások követik egymást. A csalódott szerbbarát Demokrata Front egyik prominense Slaven Radulović kijelentette, hogy a parlament kijátszotta az állampolgárok 2020. augusztus 30-án kifejtett akaratát. Bejelentette, hogy bojkottálják a parlament további ülését, amíg nem derül ki kinek van parlamenti többsége.¹¹⁹ Természetesen a legtöbb bírálat a miniszterelnököt illette, mivel ő a DF támogatásának köszönhetően vette át a kormány irányítását, a miniszteri menesztés pedig a DPS „munkája”. Az SNP is bejelentette, hogy sürgősen meg kell nézni van-e még parlamenti többsége a kormánynak. A Feketén Fehérré koalíció tagja Miloš Konatar szerint viszont a kormány továbbra is működik, és a június 17-iki határozatok ellenére sem várható, hogy a DF bizalmatlansági szavazást kezdeményezzen, hanem elfogadja, hogy a demokráciában nem szavaz mindenki egyformán.

VIII. Zárszó

A crnogorai nemzet létezése és története roppant összetett és vitatott kérdés, amely talán még jobban érdekli a tudományos köröket és a közvéleményt, mint korábban bármikor. A függetlenné válástól eltelt néhány évben a montenegróiak eredetével és az államiságuk kiépítésével kapcsolatosan két – mítoszoktól sem mentes – történelmi leírás olvasható: a korábbi jugoszláv historiográfia hagyományait folytató szerb nézet és a dukljai eredetre, katolikus múltra, jellegzetes törzsi berendezkedésre épült montenegrói álláspont. A már több mint száz éve zajló vita a tősgyökeres lakosság nemzeti, vallási és a politikai identitásáról 2020-ban újból felerősödött. A honpolgárok egyik fele szerbnek, a másik pedig montenegróinak vallja magát. Akár egy családon belül is akad, aki magát montenegróinak, vagy szerbnek tartja.

A két fél közötti legsúlyosabb konfliktusra 1918-ban került sor, amikor a Montenegró-pártiak ellenezték a szerb érzelmű honfitársaik által kivitelezett crnogorai királyi ház trónfosztását, a függetlenség elvesztését és a Szerb Királysághoz való csatolást. A II. világháború során, illetve 2006-ban, amikor az ország függetlenné vált, a vita ismét kiújult. Ekkor a montenegróiak (a kisebbségekkel együtt) kerültek többségbe a szerbekkel szemben, így népszavazás útján kimondták elszakadásukat Szerbiától.

Jóllehet a 2011. évi népszámlálás adatai szerint az egyik nemzetnek sincs abszolút többsége: a montenegróiak teszik ki a lakosság közel 45 százalékát, a szerbek 29-et. Azonban anyanyelv szerint az állampolgárok 43%-a a szerbet jelölte meg, 37% pedig a montenegrói nyelvet. Vagyis a montenegrói nemzetiségűek jelentős része szerb anyanyelvűnek deklarálta magát. A 2020. évi választási eredmények arra utalnak, hogy a vallási tényező a crnogoracok számára nagyon fontos. Mivel autokefalitással csak a Szerb Pravoszláv Egyház rendelkezik, így nagy befolyással bír a montenegrói nemzetiségű lakosságra is. Ennek fényében sokan aggódva várják az új 2021. évi népszámlálást, mert a jelek arra utalnak, hogy növekedett a

¹¹⁸ Šta je otkrilo glasanje za Rezoluciju o Srebrenici u Crnogorskom parlamentu. In: *Glas javnosti*. Beograd, 2021. június 18. [ŠTA JE OTKRILO GLASANJE ZA REZOLUCIJU O SREBRENICI U CRNOGORSKOM PARLAMENTU: Hoće li kontroverzni dokument iznedriti neku novu raspodelu političkih snaga \(VIDEO\) | Glas javnosti | Medijski portal \(glas-javnosti.rs\)](https://www.glas-javnosti.rs/2021/06/18/STA-JE-OTKRILO-GLASANJE-ZA-REZOLUCIJU-O-SREBRENICI-U-CRNOGORSKOM-PARLAMENTU-Hoce-li-kontroverzni-dokument-iznedriti-neku-novu-raspodelu-politickih-snaga-VIDEO)

¹¹⁹ Да ли је „падом“ Лепосавића „пала“ и влада: Нека нова већина!? In: *In4s*. <https://www.in4s.net/da-li-je-padom-leposavica-pala-i-vlada-neka-nova-vecina/>.

szerb etnikum aránya. Figyelembe véve, hogy szerb többség esetén egyesek az államiság fennmaradását és az eurointegrációs folyamatokat is veszélyeztetve látják, így a nemzeti kérdés jelentősége ismét felértékelődik.